

TEST: VASELIN FÅR TUMMEN NER PÅ BYGGET

BYGGNADS ARBETAREN

LÅGLÖNEU

Där startar
underbetalda
eget **FACK**

Okänd försäkring
gav **10 000**

DÄRFÖR sprack
storförbundet

Sa nej till
Norgejobb
– förlorar

A-KASSA

**”VI TRODDE ATT
VI VAR SÄKRA”**

PATRIK REV ASBEST UTAN SKYDD PÅ SKANSKABYGGE

Kenneth Petterson
chefredaktör,
ansvarig utgivare
08-728 49 70
070-607 56 97

kenneth.petterson@byggnadsarbetaren.se

Anki Wetterstål
debattredaktör
08-728 49 71
070-664 49 00

anki.wetterstal@byggnadsarbetaren.se

Katarina Connheim
allmänreporter,
nyhetsansvarig
08-728 49 87
070-627 60 84

katarina.connheim@byggnadsarbetaren.se

Nina Christensen
allmänreporter
webbansvarig
08-728 49 79
070-246 87 06

ingemar.dahlkvist@byggnadsarbetaren.se

Ingemar Dahlkvist
arbetsrätt, löner
08-728 49 72
070-607 56 91

ingemar.dahlkvist@byggnadsarbetaren.se

Margite Fransson
arbetsmiljö, hälsa
08-728 49 74
070-607 56 89

margite.fransson@byggnadsarbetaren.se

Elin Jönsson
allmänreporter
08-728 49 98

elin.jonsson@byggnadsarbetaren.se

Cenneth Niklasson
allmänreporter
08-728 49 76
070-607 56 92

cenneth.niklasson@byggnadsarbetaren.se

Johan Sjöholm
allmänreporter
08-728 49 73
070-6516259

johan.sjoholm@byggnadsarbetaren.se

Anki Sydegård
reportageansvarig
08-728 49 77
070-607 56 87

anki.sydegard@byggnadsarbetaren.se

TS-kontrollerad
upplaga 2004: 132 900

Telefon: 08-728 49 00

Postadress: 106 32 Stockholm

Besöksadress: Hagag. 2, 4 tr, Sthlm

Adressändring, medlem i Byggnads:
Kontakta din lokala avdelning

Prenumeration: Datarutin, telefon
08-619 35 93 Pris, helår: 297 kr

Annons: Swartling & Wranding Media,
telefon 08-54516067

Repro: Grafit

Tryck: Sörmlands grafiska, Quebecor

ASBEST

STEFAN REV OSKYDDAD I DÖDLIGT DAMM

14 byggnadsarbetare utsattes för
asbest under ett rot-jobb i Mariestad .

SID 8-11

UNDERBETALDA HAR EGET FACK I FINLAND

SID 14-18

BYGGBOOMEN NÅR HETA NORRBOTTEN

SID 12-13

SJUKA FÅR HJÄLP AV PARTNERS FÖRSÄKRING

SID 19

INTERVJU

LÄRLING VALDE ELITENS HÖGSKOLA

SID 20-22

TEST

VASELIN FÅR TUMMEN NER PÅ BYGGET

SID 29-31

Snickare straffad med sänkt a-kassa

BYGGNYTT/ Per-Olof Persson tackade nej till ett byggjobb i Norge. Då sänktes hans a-kassa med 25 procent i 40 dagar. SID 23

DEBATT SID 4

Korttänkt välja bort storförbund

Det skulle ha varit en enorm kraft när det gäller
hoten mot kollektivavtalen, skriver en målare.

GREJER & GREPP SID 28

Stol som hjälper ryggen

Pappläggare uppfinn stol med fällbar sits så
att ryggen rätar ut sig.

BYGGFOLK SID 34-35

Designers brinner för betong

BYGGFOLK SID 32-33

Malte pratar helst dialekt

Snickaren Malte Åkerlund är
en av få som fortfarande pratar
Enångersmål från Hälsing-
land.

5 TEATER & 5 BYGGE

SID 7

Michael vill roa utan sängkammare

MÖTEN & SÅNT SID 35

SISTA ORDET SID 38

BILDKRYSSET SID 39

FRÅGAN Håller dialekterna på att försvinna?

Jari Enqvist, 41, murare, Klintehamn
– Nej, inte på Gotland i alla fall. Det är svårt att göra något åt dialekterna, de lever sitt eget liv. Ibland kan de vara svåra att förstå. De var ursprungligen till för att förstå varandra inom gruppen, byn eller landsändan. De förändras i viss mån i och med att folk rör på sig. Men alla ska inte tala rikssvenska.

Göran Elgh, 64, betongare, Haninge
– Ja, men inte i byggbranschen. Det kan hända att de försvinner ute i samhället, där många försöker arbeta bort dialekten. Fast alla klarar det inte. Jag tycker det är bra med dialekter så att man hör var folk kommer ifrån sedan de tog bort länsbokstaven på bilarnas nummerplåtar. Utom skånskan i tv som vi brukar reta oss på på jobbet.

Håkan Mörk, 44, snickare, Kalix
– Ja, det verkar som om de utarmas mer och mer, som landsbygden. Fler människor flyttar in till storstäder och då försvinner dialekterna. Vi får storstadsdialekter i stället. Jag tycker att man ska bevara dialekterna. De som har gamla föräldrar i livet brukar prata Kalixbondiska med dem.

Läs mer om dialekter sid 32-33.

Chansen till samgående bortkastad

Det blir inget samgående mellan Byggnads, Målarna, Elektrikerna och Fastighets.

● Med besvikelse tar jag emot nyheten att Byggnads förbundsstyrelse beslutat att hoppa av utredningen om byggandet av ett nytt bygg- och serviceförbund. Ett förbund som skulle ha varit en formidabel barriär och enorm kraft när det gäller hoten mot kollektivavtalen och vår svenska modell.

Till min förvåning sker avhoppet två veckor innan slutrapporten, om förutsättningarna att bilda ett nytt förbund, skulle ha varit färdigskrivna.

Det är respektlöst mot alla de personer som lagt ned hundra-

tals arbetstimmar i de fyra förbunden. Det är också respektlöst mot medlemmarna i de tre andra förbunden. Orsaken tycks, enligt uppgift, vara att man inte tror att det går att spara 60 miljoner kronor.

Man kan tycka att det, vid en sammanslagning av de fyra förbunden, borde vara möjligt att spara 60 miljoner av 1,2 miljarder, som skulle ha blivit omsättningen i det nya BUS-förbundet.

Nej, det ligger säkert andra orsaker bakom avhoppet. Starka personer, som är rädda om sin

plats, position eller sitt lilla kungarike. Tydligt är dessa krafter starka bland vissa av Byggnads avdelningsordförande, mättningsföreståndare och ombudsmän.

Det är synd, för hos många av Byggnads fackliga förtroendemän, "vanliga medlemmar" och ombudsmän har jag mött en positiv attityd till arbetet kring ett eventuellt nytt starkt BUS-förbund.

Den fackliga solidariteten finns visst bara på pappret numera – ensam är stark, stolt, trygg.

BESVIKEN MÅLARE

Större inflytande i nytt förbund

● Tanken med att bilda ett nytt storförbund med elektriker, målare och fastighetsanställda är inte så dum.

Storleken ger ökad makt och inflytandet ökar inom LO. Det bästa av allt är att vi också kan förändra det som gått åt fel håll inom Byggnads, nämligen det minskade medlemsinflytandet i beslutsfattande organ. Under åren har repskap, avdelningsstyrelser, avtalsråd och kongresser mer och mer dominerats av ombudsmän. Medlemmarna utifrån har alltmer kommit till korta.

Vi i Byggnads har väldigt duktiga och engagerade om-

budsmän, så ingen skugga ska falla på dem. Men en idéburen organisation som vår bygger på medlemmarnas styrka, och ett förhållande där man står utanför verksamheten leder till en falsk trygghet och att inriktningen på förbundets arbete styrs bort från den vardagliga miljö, som de flesta av oss lever i.

Deltagandet på sektionmötena har successivt minskat, vilket är en naturlig följd av att man förlitar sig på ombudsmännen, och inte känner till möjligheten att bli vald i någon skarp funktion i förbundet.

Att ombudsmännen varit valba-

ra har också lett till kampanjprocesser på avdelningarna (inte helt olika de som förekommit i tv-programmet Robinson), vilket givetvis tagit bort fokus från den löpande fackliga arbetsprocessen.

Så min förhoppning med ett nytt stort förbund är att medlemmarna utifrån fastlägger förbundets mål och att ombudsmännen arbetar utifrån detta. Givetvis ska ombudsmännen vara adjungerade i alla församlingar, och ha yttrandemöjlighet i alla frågor.

KURTEN

Läs mer om storförbundet som inte blir av på sid 24.

SKRIV TILL OSS - VI BJUDER PÅ PORTOT!

Adressen är Byggnadsarbetaren, Svarspost 110455302, 110 19 Stockholm. Du behöver inte sätta på något frimärke. Ring 08-728-49-00 Faxe 08-728-49-80 E-posta redaktionen@byggnadasarbetaren.nu

Glöm inte uppge namn, adress och telefonnr (som hemlighålls mellan dig och redaktionen om du använder signatur).

Gnäll inte, golvläggare

● Svar till signaturen Mattis "Golvläggare är också byggnadsarbetare" i Byggnadsarbetaren nr 18.

Du klagar i din insändare på att bara få läsa om snickare med mera. Men golvläggning ingår i yrket snickare, så du ingår väl i den yrkeskårens gnäll om löner och debattinlägg.

Eller menar du mattläggare? Men känner du dig åsidosatt i byggsektorn så gör i så fall din röst hörd. Med gnäll och jämmer kommer man ingen vart.

Varför följer du inte överenskomna avtal? Eller frilansar du? Rast ingår väl i byggavtalet även för dig, eller?

SKYLL DIG SJÄLV

KENNETH PETTERSON

Tillsvidareanställning gynnar bara äldre

● Jag, som har jobbat 15 år med yrkesbevis, och hört de äldre prata om objektsanställningen med dess för- och nackdelar, undrar lite försiktigt för mig själv om det var så att det var bättre förr.

Jag har varit tillsvidareanställd fyra gånger under mina 15 år, men i själva verket är det bara en objektsanställning man får.

Tillsvidareanställningsför-

men gynnar ett fåtal (oftast äldre, utan motivation). Var är min trygghet på arbetsmarknaden?

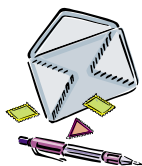
Jag har gått några kurser på Rönneberga, med blandad ålder på deltagarna, och de flesta tycker att det är svårt att få en långsiktig anställning. Jag skulle önska en starkare debatt i just detta ämne.

ARMERAREN

Låt facket sköta arbetslösa

● Jag tycker att arbetsförmedlingen (AF) är dålig. Man får brev om att de ska höra av sig, men det gör de aldrig. Men om jag inte skulle höra av mig till dem som jag sagt, så blir jag avstängd.

Varför ska inte jag kunna missa en gång, medan de på AF alltid gör det. Kallar ni det solidariskt och stöd?

Nej, bort med alla AF. Låt facket sköta oss arbetslösa.

ARG ARBETSLÖS

BODTOMTEN

- Fackliga sammanslagningar är som Robinson, några röstar till slut ut de andra ...

Ballongen som sprack

När ett företag går dåligt brukar det inte dröja länge förrän ägarna tar fram kniven och skär bort det som går dåligt, eller lägger ner verksamheten. För anställda i företagsvärlden är omorganisationer en del av vardagen.

Också fackens villkor förändras. Vem hade hört talas som arbetskraftsinvandring i byggbranschen för tio år sedan?

För ett år sedan inledde Byggnads, Målarna, Elektrikerna och Fastighets på allvar arbetet med att bilda ett förbund för alla LO-anställda inom bygg- och fastighetsbranschen. Processen har emellertid pågått i fyra år. Om det lyckats hade det blivit ett superförbund med över 200 000 medlemmar.

I mitten av januari sprack ballongen. Då hoppade Byggnads av och alla förberedelser för det nya förbundet stoppades.

”Hur länge dröjer det innan frågan om samgående för Byggnads dyker upp igen – och med vilka?”

Motivet var – pengar.

Det skulle fattas minst 60 miljoner kronor om Byggnads medlemmar inte skulle få höjd avgift. Men facklig verksamhet handlar inte bara om pengar. Till kongressen i juni, då samgåendet skulle ha klubbats definitivt, är antalet motioner cirka 100 färre än inför de två senaste kongresserna. Minskat engagemang eller bara tillfälligheter? Fackföreningar är inte några slutna organisationer, där ledningsgrupper fattar beslut som mbl-förhandlas innan de snabbt genomförs hierarkiskt i organisationen.

Fackföreningar enligt den svenska modellen bygger på ett brett engagemang och hög anslutningsgrad. Om det inte finns så måste förändringarna komma.

Förr eller senare.

För sex år sedan gick Bleck och Plåt in i Byggnads, efter årtionden av diskussioner för och emot. Liknande diskussioner pågår ständigt i andra förbund inom facket, både i Sverige och utomlands. **Nyligen gick Metall och Industrifacket samman efter många turer. Hur länge dröjer det innan frågan om samgående för Byggnads dyker upp igen – och med vilka?**

På sid 24 kan ni läsa mer om samgåendet som sprack.

Nästa nummer kommer den 23 februari.

KENNETH PETTERSON
CHEFREDAKTÖR

TYCK DIREKT PÅ NÄTET!

På vår hemsida kan du publicera insändare direkt på nätet. Gå in på www.byggnadsarbetaren.nu.

TILL VEM? MICHAEL SEGERSTRÖM, SKÅDESPELARE och en av drivkrafterna bakom arbetarteatern Boulevardteatern i Stockholm.

VARFÖR? För att BYGGNADS SKÄNKER 50 000 KRONOR TILL TEATERN.

”VI ÄR LIKA UNDERHÅLLANDE SOM SÄNGKAMMARFARSER”

1 Varför ska man gå på teater?

– För att man lever längre - det är bevisat! Man får stimulans, nya tankar och man får skratta ordentligt. Dessutom får man stor gemenskap med resten av publiken.

2 Men är inte teater bara tragiska familjedramer som Lars Norén eller Ingmar Bergman?

– Nej, det är en mycket liten elit som vill titta på sådant. En del är väldigt bra, men det är inte den teatern vi vill göra här. Vi vill kritisera misslyckad politik, som tandvårdsreformen, ur ett arbetarperspektiv.

3 ”Arbetarteater”, vad är det?

– Det är att känna solidaritet med arbetarklassen och vilja göra underhållning för den. Vi vill vara en motkraft mot de kommersiella och kapitalistiska värden som finns. ”Söderkåkar”, till exempel, handlar om två arbetarbröder, varav den ene har kommit upp sig.

4 Vad säger publiken?

– Den har jävligt roligt! Vi har busslaster med besökare från hela landet och ofta utsålt. Vi är lika underhållande som sängkammarfarser, men vi har ett bättre innehåll.

5 Varför ska Byggnads betala för det?

– Det behöver de inte, men alla deras medlemmar får rabatt på priset. Vi vill roa er! Tröskeln är kanske svår att komma över, men ni kommer att ha roligt.

ANDERS LINCH

Michael Segerström och hans kollegor inte har tummen mitt i handen. De klarar av mycket byggjobb på teatern själva.

FRÄCKISEN

Två skånska pågar, Ingvar och Jöns, åkte till Paris för att slå runt ordentligt och de gjorde de med besked. Klockan fyra på natten lyckades de ta sig in på en bordell. (Jag vill betona att detta var i Paris och att det var för länge sedan) Nåväl bordellmamman tyckte att de båda pågarna var så pass berusade att det inte var lönt att väcka flickorna, så hon blåste upp ett par Barbara-dockor åt dem. När pågarna vaknade på morgonen i sitt hotellrum hade de glömt det mesta. Men så erinrar sig Ingvar: ”Hör du Jöns var vi inte på bordell också?” ”Jovisst var vi det. Hur var din tös då?” ”Jodå, lite kylig kanske”, säger Ingvar. ”Hur var din?” ”Konstig brud. Jag nafsade henne på bröstvårtan och då bara fes hon och flög ut genom fönstret.”

1 Hur mycket byggs det på en teater?

– Ganska mycket. Det är scenografi till pjäserna. Vi har ingen snickare anställd utan klarar av mycket själva.

2 I pjäsen ”Söderkåkar” spelar du snickare. Men har inte alla konstnärer tummen mitt i handen?

– Nej, som skådespelare måste man ha bra kroppskontroll. Man kan inte vara hur fyrkantig som helst. Många är duktiga hantverkare på fritiden.

3 Hur mycket bygger du själv?

– Jag har en sommarstuga i Skåne som jag arbetar på. För stora jobb tar jag gärna in någon, men jag kan i vart fall laga trädgårdsmöblerna själv.

4 Finns det något särskilt möte med hantverkare som har fastnat hos dig?

– I vintras kom en mattläggare och skulle lägga våtrumsmatta i tvättmaskinrummet. Han ryckte bort hela maskinen utan att kolla att vattnet var avstängt så det sprutade rakt ut i rummet. Och det krävdes en extremt liten skruvmejsel för att skruva av vattnet. Dessutom finns det bara ett slutet avlopp i rummet, så det blev till att ösa med spannar.

5 Finns det något speciellt bygge som du gillar?

– Ja, Södra Stationsområdet i Stockholm är väldigt snyggt.

ELIN JÖNSSON

ASBEST

STEFAN JOBBADE M

”Det kändes väldigt oroligt i början”, säger snickaren Stefan Nilsson, som rev de flesta mattorna. Han utsattes för asbest i 100-120 timmar.

ITT I DÖDLIGT DAMM

Det "ofarliga" materialet visade sig vara asbest/ "Det var väldigt jobbigt när vi fick veta att det var asbest vi rivit. Jag sov inte mycket nätterna efter beskedet", säger snickaren Stefan Nilsson. Han är en av de 14 byggnadsarbetare som utsattes för det farliga materialet på ett Skanskabygge i Mariestad.

TEXT MARGITE FRANSSON FOTO MIKAEL LJUNGSTRÖM

Byggnadsarbetarna i Mariestad hann riva 160 kvadratmeter golv och mattor med asbest innan arbetet stoppades. Stefan Nilsson rev mest. Han gick med stripmaskinen som skar upp mattorna. Lyfte för hand upp bitarna i kärror och lastade ut. Det dammade förstås, men Stefan visste inte att innehållet var farligt, att asbestfibrer spreds i luften. Han och kollegorna rev och gick i samma kläder hela dagarna.

Det var helt fel eftersom asbest är cancerklassat och förbjudet att hantera om man inte har tillstånd, utbildning och skydd, så att man är helt inkapslad från fibrerna.

Före rivningen frågade byggnadsarbetarna Skanska om det fanns asbest i huset. Sedan skiljer sig uppgifterna om vad som sagts och bestämts mellan beställaren Mariestadshus och Skanska. Resultatet blev att varken platschef eller byggjobbare trodde att där fanns något farligt material.

Byggnadsarbetarna rev under sammanlagt tre veckor. Strax innan arbetet avbröts hade de och platschefen blivit misstänksamma och skickat in ett prov från ett av golven. Fredagen den 9 september skickades det in. Ytterligare ett prov togs. Båda proven visade asbest. Byggnadskontaktades och den 14:e stoppades arbetet och asbestsanerare tog över.

- Det var det jobbigaste jag varit med om. Det är klart att man oroade sig för hälsan och så kom det ut i tidningarna och blev en väldig uppståndelse, säger Stefan.

Efter någon vecka var allt färdigsanerat och byggnadsarbetarna kom tillbaka till jobbet. Men de hann bara jobba några dagar innan asbest hittades i fler mattor och i skarvar till plåttaket. Jobbet stoppades igen och då kände många att måttet var rågat.

- Det var värre andra gången. Jag minns att jag satt i bilen på väg hem från jobbet, och det var samma dag som Helsingborgsolyckan där två personer dog. Att det kunde hända så mycket på ett bygge hade jag aldrig tänkt på. Det blev för mycket, jag skakade i hela kroppen, berättar Stefan.

Totalt arbetade 14 personer i lokalerna: åtta från Skanska och två rör-

montörer, dessutom var fyra byggelever närvarande tolv timmar under rivningen.

Asbest kan ge lungcancer eller mesoteliom, lungsäckscancer, vilket visar sig efter 20-30 år. Har man otur kan det räcka med lite exponering för att bli sjuk, men risken ökar med mängden man utsätts för.

Skyddsombudet/lagbasen Göran Larsson oroar sig inte för egen del, men han grubblar ändå:

– Jag tänker att; varför kom vi inte på det tidigare?

Scenen var smått absurd när han fick det första asbestbeskedet om mattorna.

– Platschefen kom upp och sa ”vi har hittat asbest”. Då sa jag ”det har vi med”. Då hade jag upptäckt att det fanns i skivor med internit runt stålpelare högst upp i huset, berättar Göran. Alltså skivor av asbestcellulosacement.

Jag ber Göran visa mig var de hittat asbest och det blir en lång vandring, genom sex våningar och 7 800 kvadratmeter yta.

– Här och här och här.

Från plåttaket med asbest i kittet, till omklädningsrummet i källaren med en grön plastmatta som innehåller asbest och asfaltlim, också det asbesthaltigt. Så mycket som en sjättedel av golven innehåller asbest i mattor och spackel.

– Det svåra är att asbesten ingår på olika sätt i olika golv och att en plastmatta med asbest kan ligga bredvid en nästan likadan som är ofarlig, berättar Göran.

Huset stod färdigt 1973. I hus byggda mellan 1950 och 1980 kan det finnas asbest. Men här hade byggnadsarbetarna fått försäkran om att det inte fanns något farligt i byggnaden.

Dessutom, tycker han, är det svårt att veta exakt var det finns.

– Genom att berätta om det som hände oss kan vi kanske få fler att vara mer uppmärksamma och akta sig. Nu har många fler företag lämnat in asbestprover till Kinnekullehälsan. Då har det åtminstone fört något gott med sig.

Göran och kollegorna tror att det är många som river utan att

”Platschefen kom upp och sa ’vi har hittat asbest’. Då sa jag ’det har vi med.’”

tänka på att en vanlig plastmatta eller kakelfix är en hälsofara. Och de undrar vad de själva utsatts för genom åren, utan att veta om det. Att okunskapen är stor i byggbranschen, bekräftas av experter på området, som dessutom tror att det finns en stor svart sektor där man helt struntar i skydd och hälsofara.

Roger Flodin är arbetsmiljöingenjör på Previa och en av landets experter på asbest. Om byggnadsarbetarnas exponering i Mariestad säger han:

– Det allvarliga är att man hanterat asbest i strid med lagen och har man gjort det här, har det kanske skett förut. Det är inte troligt att någon insjuknar i lungcancer efter det man utsatts för här. Det är värre att röka. I riskbedömningen får man också ta med hur mycket asbest man utsatts för tidigare i arbetslivet.

Felen som begåtts är förstås flera. En åklagare utreder nu misstankar om brott mot arbetsmiljölagen mot beställare och arbetsgivare. Byggnads har krävt totalt 520 000 kronor i skadestånd till arbetare och elever av Skanska, för brott mot arbetsmiljöavtalet.

”Jag visste inte så mycket om asbest och det är klart att tankarna fortsatte till hur mycket asbestfibrer man fått med sig hem”, säger Patrik Granqvist, betongarbetare.

Byggnadsarbetarna är mycket besvikna över att bostadsbolaget inte gjorde en miljöinventering av materialet, som man är skyldig att göra. Skanska skulle ha stoppat jobbet när det första asbestprovet togs. Efter att det hela uppdragats tycker Stefan Nilsson och Göran Larsson att de fått bra hjälp av arbetsgivaren som sett till att de fått hälsokontroller, informationsmöten och fått hjälp att reda ut exponeringen. De har också gått på asbestkurs. I dag har de andningsprover som underlag, ifall deras lungkapacitet skulle förändras i framtiden. De och elevernas hälsa kommer att följas upp.

Peder Löwhagen är distriktschef på Skanska i Skaraborg.

– Jag är verkligen ledsen över det som hänt. Det är vårt ansvar att personalen inte ska drabbas. Vi ska ta till oss av de fel vi gjort och lära för framtiden. På kommande objekt kommer vi att vara noggranna med miljöinventeringar och vi kommer att satsa på utbildning i bland annat asbest för ungdomar som börjar hos oss. ●

DET HÄR ÄR RISKERNA MED ASBEST:

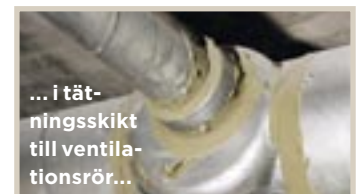
Asbest är en bergart. Den består av tunna fina fibrer som lätt får fäste i kroppen. Fibern kan inte brytas ner och är därför mycket farlig. Risker med asbest är: lungcancer och mesoteliom, en cancerform i lungsäck eller bukhinna. Det tar i regel minst 20 år från exponering tills cancer visar sig. Det kan teoretiskt sett räcka med en fiber för att man ska bli sjuk, men ju mer man exponeras, desto mer ökar risken. Asbest förbjöds 1976. Sedan dess får inte asbest användas i byggmaterial.

HÄR FINNS ASBESTEN I TORGHUSET:

i mattor, i asfaltlim under mattor, i kitt till takplåt, i tätningskitt till ventilationstrummor, i remsor med brandskydd till stålpelare, i fasadskivor.

Asbest finns i kittet i skarvarna mellan takplåtar...

... i tätningskitt till ventilationsrör...

... i mattor och asfaltlim.

Stefan Nilsson tar fortfarande hand om rivningsmaterial p bygget i Mariestad, men nu är asbesten bortsanerad.

5 STEG SOM RÄDDAR DIG FRÅN ASBEST

● Så här gör du, steg för steg, om du misstänker asbest:

1 Var medveten om farorna. Om du ska göra jobb i en fastighet byggd mellan 1950 och 1980, är det stor risk att där kan finnas asbest i byggmaterial både ute och inne i huset. I mattor och golv, i kakelfix och kakelfogmassa, asbestcementskivor (eternit), porösa skivor och mattor, sprutasbest, asbestpapp, isolering, fogmassa, tätningemedel, med mera.

2 Begär att få se byggherrens miljöinventering över materialet i huset. Finns ingen sådan, slå larm till byggherre och arbetsgivare. Du har rätt att få veta hur farligt materialet är som du ska jobba med.

3 Om du ändå hittar material som du misstänker innehåller asbest. Säg till skyddsombudet och din chef. Chefen ska då se till att prov tas och att jobbet stoppas i avvaktan på besked.

Fungerar inte detta har skyddsombudet rätt att ställa krav på åtgärder.

4 Om provet innehåller asbest måste en saneringsfirma kallas in.

5 Saneringsfirman ska ha tillstånd för att riva på det aktuella objektet. Kolla så att saneringsfirman gjort ett bra jobb och att inget damm ligger kvar.

Källa: arbetsmiljöingenjör Roger Flodin, Kista

BYGGBOOMEN DRAR NORRUT

Ikea först ut i heta Norrbotten/ I norra utkanten av det gränslösa Europa byggs ett köpcentrum som ska betjäna hela Nordkalotten, från Luleå till Murmansk. Byggbmarknaden är het i Norrbotten.

TEXT OCH FOTO **KENNETH PETTERSON**

Vintermörkret ligger tungt över Haparanda. Torneälven är frusen och iskalla vindar drar in över Sveriges östligaste punkt. Några hundra meter längre österut lyser ljusen från finländska Torneå.

I snålblåsten utanför byggbodarna står kalixgrabbarna Anders Östlund, Fredrik Josefsson och Hans Bergström och formar armeringsjärn. De bygger fundament som ska bära betongstommen till Ikeas varuhus. I varje fundament borras fyra hål. Där ska prefabricerade stomdelar fästas med bultar som injekteras fast.

Drygt 160 fundament har de tillverkat och gjutit under förvintern. Än så länge är det bara fem byggnadsarbetare här och fortfarande gott om plats i bodarna.

Men det blir snart trängsel. Nu i februari börjar prefabstommen att monteras och då kommer underentreprenörerna. Till sommaren beräknas som mest ett 80-tal personer arbeta här.

Eftersom varuhuset byggs alldeles intill älven krävs särskilda markarbeten. All jord ner till en och en halv meters djup har schaktats bort och ersatts med sand. Överst läggs ett lager med något som liknar Lecakulor. Det är slagg från Outokompos stålverk i Torneå. Det krävdes 25 000 lastbilslast enbart till Ikea-bygget.

På E4:an strax intill kryper långtradarna sakta förbi. De båda tullstationerna, en på den svenska sidan och en på den finländska, ligger öde. Den svenska byggdes för 25 år sedan och var fram till EU-utvidgningen för tio år sedan en av landets mest bevakade gränsö-

vergångar. Fortfarande är det en av de mest trafikerade.

Om man vänder på kartan och ser Sverige och Europa från ett Norrbottensperspektiv så klarnar bilden. Då är det närmare till Helsingfors än till Stockholm. Till Stockholm är det 110 mil, till Helsingfors är det 75 mil.

Till Uleåborg, Finlands sjätte största stad, och en av de städer som växer snabbast i Finland, är det 13 mil. En dagsresa bort ligger ryska Murmansk med 300 000 innevånare, fler än i Malmö.

Ikeas närmaste varuhus finns i Sundsvall. Dit är det 65 mil.

Inom en radie av 50 mil bor det närmare 1 miljon människor. Om man räknar in Nordnorge och ryska Murmanskområdet blir det nästan 2,5 miljoner.

60 procent av kunderna beräknas komma österifrån. Det är förklaringen till att Ikea bygger i Haparanda.

Köttbullarna, kaffet och en varm korv med bröd kommer att smaka likadant här som i Sundsvall eller Moskva.

Inne på Peabs platskontor ligger en byggritning framme på sammanträdesbordet hos platschefen Tage Oja.

Redan här kan man se hur kunderna ska slingra sig genom varuhuset när det öppnar i slutet av året. Som boskap, tycker kritiker-na.

Kundernas väg förbi soffgrupper och matbord är lika styrd här som i alla andra Ikea-varuhus. Alla som försökt att ta sig fram motströms genom kön en lördag efter lön vet vad det handlar om.

Haparanda andas framtidstro som aldrig

förr, och kommunfolket tackar EU för det. Intill varuhuset ska Ikeas fastighetsbolag, Ikano Fastigheter, bygga varuhus för bjäsarna inom vitvaror, elektronik och annan detaljhandel.

På andra sidan älven bygger finländska NCC bostäder för äldre. På den finska sidan har byggandet pågått lite längre. I finländska Torneå planeras också ett köpcentrum alldeles intill gränsen.

Också bostäder byggs på båda sidor om gränsen. Först i tur på den svenska är Ake-lius som ska bygga 60 bostadsrätter alldeles intill Torneälven. Ett nytt hotell ingår också i byggplanerna.

Enbart på den svenska sidan beräknas Haparandas förvandling till köpmetropol för Nordkalotten ge omkring 1 000 nya jobb inom handel och service. ●

FAKTA IKEA I HAPARANDA

Vad byggs: nytt Ikea-varuhus

Byggtid: cirka ett år, invigning i december.

Totalentreprenör: Peab

Byggbkostnad: 150 milj kr

Så många får jobb: ett 15-

tal byggnadsarbetare plus

underentreprenörer. Som mest ett 80-tal

personer.

Lön: tar ut 150 kr/tim i väntan på mätning.

Övrigt: även i Kalmar byggs ett Ikea-varuhus av Peab. Nästa år öppnas ett Ikea i Karlstad.

Här, intill Torneälven, byggs Sverige och Finland ihop. Anders Östlund och Fredrik Josefsson lägger grunden till Ikeas nordligaste varuhus.

KAMPRAD - KAPITALIST SOM STÄNDIGT BYGGER

● Den småländska postorderfirman har blivit en världskoncern som ständigt bygger ut. I dag finns 227 varuhus över hela världen och fler blir det.

Ikea grundades 1943 av smålänningen Ingvar Kamprad, Elmtaryd, Agunnaryd. Därför namnet IKEA.

Då var han 17 år gammal och sålde pennor, tavelramar, smycken, nylonstrumpor och andra korta varor på postorder.

Det första varuhuset byggdes i Älmhult i Småland och

det andra i Kungens Kurva, utanför Stockholm. I Sverige finns 14 varuhus.

I dag finns 227 Ikea-varuhus i 33 länder och antalet ökar ständigt. Kina, Kuwait, Singapore och Turkiet hör till de länder som finns med på Ikeas världskarta.

I Storbritannien ska tio nya varuhus byggas, utöver de 14 som redan finns i landet. Dessa ska byggas inne i städerna, inte i utkanterna där Ikeas varuhus brukar byggas.

Koncernen har cirka 84 000 anställda och om-

satte under 2004 cirka 117 miljarder kronor.

Grundaren Ingvar Kamprad bor i Schweiz och hans företag kontrolleras fortfarande av familjen via en stiftelse - inte av aktieägare. Han har kallats den gode kapitalisten, åker andra klass flyg och beskriver sitt företag som ett familjeföretag med ödmjukhet, sparsamhet och hederlighet.

Ikea har i avtal med BTI (fd IBTU) förbjudit barnarbete att fackliga rättigheter ska gälla hos underleverantörerna över hela världen. ●

HÄR STARTAR GÄSTARBETARE EGET FACK

Avtal i Europa/Estnische Helmut Jürgensen jobbar i Finland och skyddas av en lag som förbjuder lönedumpning. Men lagar räcker inte, menar Helmut. De utländska byggnadsarbetarna måste organisera sig om lönerna ska stiga. Han är först ut i en serie artiklar om lönevillkoren för gästarbetare i olika länder.

TEXT NINA CHRISTENSEN FOTO HELI SAARELA ILLUSTRATION LADISLAV KOSA

Helmut Jürgensen drar på sig sina arbetshandskar. Han jämnar till underlaget där stenplattan ska ligga med en skrapa, plockar snabbt bort några lösa stenar. Så greppar han mursleven och lägger ut fyra rejäla klickar. Plattan släpps på plats. Smack. Den ligger bra.

Helmut lägger nya stenplattor i varuhuset K-Citymarket i Helsingfors. Han är egentligen snickare, men gör det mesta inom husbyggnad och renovering. Helmut är från Estland och har arbetat i det estniska företaget Marhar i tio år. De två senaste åren har han veckopendlat mellan familjen i Estland och arbetet i Finland. Marhar har cirka 50 anställda, betalar traktamente och lön enligt finska kollektivavtal. Företaget ordnar bra lägenheter åt sina byggnadsarbetare i Helsingfors. Helmut är nöjd.

Han tar gummiklubban och slår hårt på stenplattan. Många kraftfulla slag krävs det, innan den ligger på samma nivå som övriga plattor. Det undgår nog ingen att det pågår byggnadsarbete i K-Citymarket den här dagen.

Lika kraftfullt som han slår med sin klubba, argumenterar Helmut för att esterna ska ligga på exakt samma lönenivå som finländarna. Han är ordförande i en fackavdelning för utländska byggnadsarbetare inom finska Byggnads.

– Det är viktigt att den finska staten intresserar sig för den utländska arbetskraften i landet, så att det inte förekommer

diskriminering. Det är också viktigt att de utländska byggnadsarbetarna tar mod till sig och börjar tänka självständigt och inte bara underkastar sig arbetsgivaren. Många är så rädda, säger Helmut.

Varje kväll ringer ester och ryssar till honom och ställer frågor om löner, boende, flytt, skatter, och annat som de vill veta. Många tycker att det är skönt att få tala med en landsman, på sitt eget språk. Helmut kan förutom estniska och finska, även ryska.

– De vill få bra villkor och en bra lön. Men det beror mycket på vilken arbetsgivare de har. Uthyrningsbolagen är ett problem, de bryr sig inte om sina anställda, säger Helmut allvarligt.

De som arbetar i uthyrningsföretag har ofta en mycket osäker situation och det är framför allt uthyrningsföretagen som ägnar sig åt social dumpning i Helsingfors, berättar Helmut. Det är ofta en enda person, eller några få, som är ”uthyrningsföretag”.

– Det är inte alls säkert att man får ut sin lön när man jobbar för ett sådant företag. Och det är snarare regel än undantag att chefen säger till gubbarna att de kommer att få sparken om de kontaktar finska byggfacket.

Man kan fråga sig hur Helmut lyckas med att organisera byggnadsarbetare i en sådan situation.

– Arbetsgivaren behöver inte få veta allt, svarar Helmut och ler. Jag föreslår helt enkelt, att de i tysthet går med i facket. Sen

tere

päivä

Helmut Jürgensen från Estland lägger stenplattor i ett varuhus i Helsingfors. Han är gästarbetare, men betalar skatt i Finland och har finskt personnummer, eftersom han varit där i två år.

Jaris Riives från Estland arbetar på ett Peab-bygge i Helsingfors som undertagsmontör. Han hyrs ut av en finskägda firma i Estland. Jaris Riives arbetsgivare är ett av alla de finskägda företag som etablerat sig i Estland under senare år.

jobbar vi vidare utifrån det. Jag har hjälpt många gubbar. De har antingen fått ut sina löner med hjälp av facket, eller hittat nya jobb.

Hälften av byggnadsarbetarna i Helmut's avdelning har sådana erfarenheter. Avdelningen, som organiserar utländsk arbetskraft i Helsingforsområdet, har funnits i ett år och har 128 medlemmar.

Ryktet sprider sig snabbt bland dem som vill hitta bra byggjobb, och arbeta lagligt i Finland, att man tjänar på att bli medlem. I dag finns det totalt mellan 500 och 600 utländska arbetare i byggfacket i hela Finland. Det tar ungefär fyra timmar att åka från Estland över finska viken med båt på vintern, mindre än en timme med snabba båtar på sommaren. De flesta av de cirka 10 000 utländska byggnadsarbetarna i Finland, kommer från Estland eller någon annan baltstat, samt Ryssland.

Kollektivavtalet inom byggbranschen tillämpas till skillnad från i Sverige, med stöd av lag i Finland. Det innebär att alla byggföretag måste följa avtalet. Även de företag som inte är med i någon arbetsgivarorganisation. Det är ett lagbrott att betala för låga löner, eller att bryta mot andra delar av avtalet.

Sedan 2004, när baltländerna blev medlemmar i EU, finns en lag mot "ockerliknande diskriminering". Lagen ska täcka situationer där arbetstagare utnyttjas på grund av till exempel ekono-

miska trångmål, beroendeställning, oförstånd eller okunnighet. Brottet kan ge böter eller fängelse i upp till två år.

Samtidigt som Helmut lägger stenplattor i K-Citymarket, sitter kriminalinspektör Ninna Vehmola i förhör med misstänkta brottslingar i rikskriminalens lokaler utanför Helsingfors.

päivä

10 000 UTLÄNDSKA BYGGNADSARBETARE

Cirka 10 000 utländska byggnadsarbetare arbetar i Finland. Cirka 70 procent kommer från Baltikum, framför allt från Estland, övriga kommer från Ryssland och Vitryssland. De flesta har fått jobb genom uthyrningsbolag i sina hemländer. Många arbetar svart eller delvis svart. Omkring 2 000-3 000 ester arbetar lagligt i finska och baltiska byggfirmor, dvs de får avtalsenliga löner och betalar skatt.

Källor: Byggnadsförbundet, Helmut Jürgensen

ÖKAD LÖNEKOLL I FINLAND

Möjligheten att övervaka lönerna för anställda i utländska företag i Finland ökar under 2006. Utländska arbetsgivare ska enligt en ny lag ha personuppgifter om varje anställd, uppgifter om hur länge personen ska arbeta i Finland, uppgifter om vilka arbetsuppgifter det är frågan om, vilket kollektivavtal som ska tillämpas, grunderna för fastställande av lönen, samt vilka arbetstider som ska gälla.

Källor: EU & arbetsrätt, finska arbetsministeriet

tere

Filippov Sergei och Helmut Jürgensen är arbetskamrater i ett estniskt byggföretag. Helmut pendlar hem med båten över finska viken varannan vecka. Filippov bor numer i Finland. "Men jag skulle så gärna vilja flytta till Sverige och jobba som byggnadsarbetare där", säger han.

Ninna Vehmola arbetar inom den speciella enhet som ska bekämpa organiserad och "professionell" lönedumpning. Hon har långt ljust hår uppsatt i en hästsvans och pratar snabbt på finlandssvenska.

– Det är lite rörigt här nu, pustar hon. Vi har elva finländare anhållna, troligen blir de 20 snart. Det är väldigt många företag som deltagit i verksamheten.

Det aktuella fallet Ninna arbetar med handlar om en härva där flera hundra utländska byggnadsarbetare anställts för att arbeta i företag som ägnar sig åt misstänkta skattebrott.

– Det är diskriminering att få lägre lön än avtalet. Men det är bara den riktigt grova lönedumpningen, som blir undersökt av polisen. Vi upptäcker ofta skattebrott när vi börjar utreda. Det grövsta brottet i den aktuella härvan vi har på gång nu, är egentligen skattebrott, säger Ninna.

Men Ninna arbetar framför allt utifrån diskrimineringslagstiftningen. Det första fallet i tingsrätten kom sommaren 2004. En grupp kinesiska stenläggare hade fått 2 euro i timmen, cirka 20 kronor, plus förmåner i natura, bland annat boende.

– Det klassas som "ockerliknande diskriminering", att betala 20–40 kronor i timmen, och "diskriminering" att betala 40–95 kronor i timmen, förklarar Ninna.

Hittills har poliserna arbetat enbart med byggbranschen. Även om det förekommer lönedumpning i andra sektorer, så handlar det om ganska få anställda på varje arbetsplats. I byggbranschen berörs många fler. Bevisen på att arbetsgivaren inte följer kol-

”Det är viktigt att de utländska byggnadsarbetarna tar mod till sig och börjar tänka självständigt... Många är så rädda.”

lektivavtalet och därmed diskriminerar arbetskraften får polisen från förhör, från bokföringen, från arbetscheman, och anteckningsböcker som tas i beslag.

– Jag vill betona, att tanken med vår verksamhet är att komma åt företagen som utnyttjar de anställdas utsatta situation. Vi är inte ute efter arbetarna, säger Nina.

I K Citymarket skvalar varuhusmusiken i högtalarna. Stressade kunder slinker snabbt förbi

mellan Helmut's uppställda trätrallar och varuhyllor fyllda med hushållsprylar.

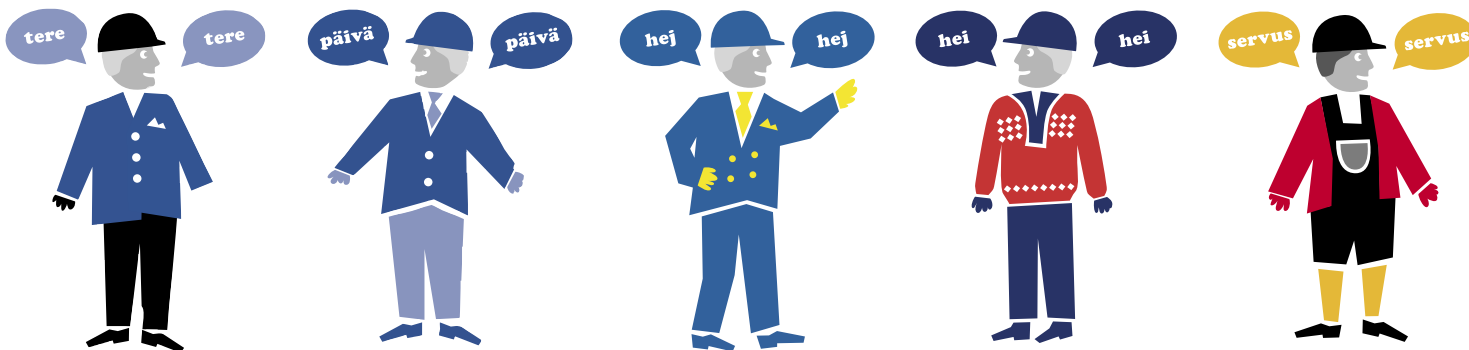
Helmut går och hämtar mer vatten. Han kommer strax tillbaka och ställer ner hinken med en lätt duns på golvet. Nu är det bara några stenplattor kvar.

– Jag vill se den dag när arbetarna vågar uttala orden, "jag har rätt till en högre lön", säger Helmut och rätar på ryggen.

En önskan som är enkel och komplicerad på samma gång.

Han har en annan önskan, som också kan stöta på problem:

– Det skulle finnas en bro över till Finland. ●

I FINLAND BLIR KOLLEKTIVAVTALEN LAG

● I Sverige kräver Byggnads att utländska företag ska betala den genomsnittliga timlönen i regionen, allt för att företag ska konkurrera på samma villkor. I Finland kan facket inte kräva annat än kollektivavtalets minimilöner.

Finland fick redan 1971 en lag som allmängiltigförklarade kollektivavtalen. Det innebar att även arbetsgivare, som inte var med i någon arbetsgivarorganisation, tvingades följa de överenskommelser som slöts på arbetsmarknaden. Systemet fungerar så att arbetsgivare och fackförbund först förhandlar och sluter avtal, därefter allmängiltigförklarar avtalet av en statlig instans – så att avtalet får lagstöd.

2001 gjordes en liten föränd-

ring i lagen, som innebar att minst 50 procent av de anställda i en viss bransch, måste vara med i facket, för att staten ska kunna allmängiltigförklara avtalet i hela den branschen.

– Det finns ett samförstånd kring kollektivavtalen i Finland. Även konservativa politiker tycker att det är viktigt att avtalen följs. Det gör det lättare för oss, säger Matti Harjuniemi, ordförande i Byggnadsförbundet.

Utländska företag förhandlar alltså inte med facket och tecknar kollektivavtal. Företagen måste själva ta reda på vad facket och arbetsgivarna har kommit fram till i de centrala förhandlingarna. I praktiken innebär det, att de utländska arbetarna är hänvisade till minimilönenivåerna, som är relativt låga. I Sverige kräver

Byggnads att de utländska arbetarna ska få lön som motsvarar genomsnittet i branschen i en viss region.

Man kan fråga sig om löneökningstakten minskat i Finland, när de utländska företagen blir allt fler och när dessa lägger sig på lägsta möjliga löneutbetalningsnivå.

– Vi har ingen aning om detta påverkat löneökningstakten. Vi saknar insyn i de företag som står utanför arbetsgivarorganisationerna, såväl alla de finska som gör det, och de utländska. Därför har vi ingen tillförlitlig statistik, säger Kyösti Suokas, andre ordförande i Byggnadsförbundet.

För att motverka lönedumpning försöker Byggnadsförbundet att höja minimilönerna så mycket som möjligt i varje avtalsförhandling. I den senaste förhandlingen, beslutades till exempel om en höjning av lägstalönen med cirka fem kronor i timmen, varje år, till och med 2007, för dem som arbetar med husbyggnad.

Med svenska mått mätt, är dock minimilönerna inte särskilt höga. Byggnadsarbetare inom husbyggnadsbranschen med några års erfarenhet, har en lägstalön på 88 kronor i timmen. Yrkesarbetare med många års erfarenhet inom husbyggnadsbranschen har som högst, en minimilön på 114 kronor. Vilken lönegrupp de utländska arbetarna placeras in i när de utstationeras till Finland, har facket ingen koll på.

– Vi vet inte vilken minimilön de får. Vi har inga förhandlingar med arbetsgivarna om det, utan vi får lita på att rätt lön betalas ut, säger Kyösti Suokas.

Om det kommer till fackets

känedom att ett företag betalar lägre löner än minimilönen, tvekar inte Byggnadsförbundet att ta till stridsåtgärder. De senaste åren har förbundet initierat 70–80 blockader.

– Utan blockadrätten hade vi varit mycket, mycket svaga. Våra blockader ger positiv publicitet både i Finland och Estland, beroende på att avtalen är allmängiltiga. Utländska byggnadsarbetare lär sig vad de kan kräva av tidningar och tv.

– Estniska byggnadsarbetare i Helsingfors jobbade för 3–5 euro för fem år sedan. Nu kräver de mycket högre löner, säger Matti Harjuniemi, ordförande i Byggnadsförbundet.

Finska byggnadsarbetare tjänar långt utöver minimilön, eftersom de alltid har ett personligt tillägg, och dessutom i vissa fall arbetar på ackord. Den genomsnittliga tidlönen i hela Finland, inklusive personliga tillägg, är cirka 130–135 kronor i timmen för hela byggnadsarbetargruppen. Det är alltså ett glapp på cirka 15–40 kronor, mellan lägstalönerna och den genomsnittliga lönen.

– I Finland har vi över huvudet tagetanska stora löneskillnader inom branschen. Ackordslönen för timmermän i Helsingfors ligger till exempel på 18–20 euro, 170–190 kronor i timmen, säger Matti Harjuniemi.

Prisjämförelser mellan Sverige och Finland visar att priserna ligger på ungefär samma nivå. ●

ÖVERGÅNGSREGLER UTAN EFFEKT

Finland införde övergångsregler i samband med att baltländerna gick med i EU 2004. I praktiken har reglerna haft begränsad betydelse, eftersom de enbart gäller privatpersoner. De flesta byggnadsarbetare kommer till Finland via baltiska bemanningsföretag. Efter EU-utvidgningen har drygt 2 800 finskägda företag startats i Estland. Många av dem är bemanningsföretag. De som har fått näringsförbud i Finland startar, enligt byggfacket, ofta företag i Estland och fortsätter verksamheten som utländskt företag.

Källor: Byggnadsförbundet, EU & arbetsrätt, finska arbetsministeriet.

BYGGFACKET SATSAR PÅ INFORMATION

Finska Byggnads satsar hårt på att nå ut med information till utländska byggnadsarbetare. Förbundet håller möten på större arbetsplatser med många utländska arbetare och rekryterar ombudsmän som kan ryska och estniska. De annonserar i ryska och estniska tidningar för att sprida kunskap om kollektivavtalet. I Tallin har finska LO ett centralt beläget servicekontor, där ester arbetar med att informera om arbetslivet i Finland. Hittills har 6 000 personer besökt byrån, många av dem byggnadsarbetare.

Källor: Byggnadsförbundet och tidningen Löntagaren.

WEBBFRÅGAN

Tycker du att avtal ska bli lag i Sverige?

www.byggnadsarbetaren.se

Uffe får minst 10 000 från okänd försäkring

● **Långtidssjukskrivne betongarbetaren Ulf Persson snubblade över en okänd försäkring av en slump. På Folksam tror man att fler kan ha missat försäkringen GF 17500. "Vi har inga siffror på hur många som omfattas, men det kan vara många", säger Kenneth Andersson, organisationsansvarig på Folksam.**

Ulf Persson, 58 år, från Täby skadades svårt i en byggolycka vid S:t Eriksplan i Stockholm för två år sedan. Ulf föll drygt tre meter – från ett våningsplan till nästa.

– Jag landade på en plyfaskiva och det räddade mig från döden, berättar Ulf.

Han fick svåra krosskador på vänster arm. Efter en tid fick han lämna sjukhuset och gå vidare till rehabilitering. Ulfs väg tillbaka har gått bättre och snabbare än väntat. Han kommer aldrig mer att kunna jobba som byggnadsarbetare, men han kan i dag använda båda armarna hjälpligt.

Parallellt med rehabiliteringen har han ägnat många dagar åt att få ordning på alla försäkringsarna som träder i kraft efter en

arbetsolycka. Ulf är intresserad av försäkringar och redan när han jobbade på NCC hjälpte han många av sina arbetskamrater.

– Jag är väldigt nöjd med hur lag- och avtalsförsäkringarna fungerat. Det flyter på bra och allt som jag visste att jag hade rätt till har jag fått, säger Ulf.

Men så var det detta med försäkringen GF 17500.

Ulf har även efter olyckan fortsatt att gå på utbildningar för att fördjupa sig i försäkringsfrågor. Det var under en sådan träff som kursledaren – Kenneth Anders-

son på Folksam – började diskutera Ulfs försäkringar.

– Jag visste inte riktigt vad jag letade efter, men hade på känn att det skulle kunna finnas något för att hjälpa Ulf. Vi började gräva och hittade GF 17500, säger Kenneth Andersson.

Det är en försäkring som ingår i grupplivförsäkringen för anställda på Landsorganisationen (LO) och i LO:s fackförbund. En del fackförbund har en liknande försäkring även för sina medlemmar.

– Det intressanta med den här försäkringen är att den i vissa

stycken även omfattar den försäkrades make, registrerad partner eller sambo. Det gäller bland annat den så kallade sjukkapitalförsäkringen, som ges till personer som är sjukskrivna under lång tid, säger Kenneth Andersson.

Byggnads medlemmar har ingen grupplivförsäkring där sjukkapitalförsäkring ingår. Ulfs räddning blev att hans fru arbetade på Byggnadsarbetareförbundet och därmed hade GF 17500 genom sin anställning.

– Efter olyckan frågade jag massor av personer om jag hade rätt till någon mer försäkring. Alla sa nej. Sedan går jag på kurs och ledaren där hjälper mig att hitta denna möjlighet. Det är helt otroligt, säger Ulf.

För Ulfs del ger försäkringen ett bra tillskott i kassan, till att börja med 10 000 kronor. Och nu vill han göra fler uppmärksamma på att den finns.

– Det är många byggnadsarbetare som går långtidssjukskrivna. Säkert är det en del av dem som har rätt till denna försäkring. Så mitt råd är att de ska kontrollera vilka försäkringar som deras partner har, säger Ulf.

KENNETH NIKLASSON

SÅ HÄR MYCKET GER FÖRSÄKRINGEN

Försäkringen GF 17500 betalas ut i två steg. Dels sjukkapital 1 efter 1,5 år och dels sjukkapital 2 efter 2,5 år, det senare är högre. Pengarna betalas ut i klumpsummor.

● **Sjukkapital 1:** en 38-årig byggnadsarbetare som varit helt arbetsförmögen under 1,5 år får 11 910 kronor. (10 procent av 3 basbelopp). Det finns även ett tillägg för barn under 18 år. Med två barn hemma under 18 år får han ytterligare 9 528 kronor.

● **Sjukkapital 2:** en 38-årig byggnadsarbetare får 107 190 kronor efter 2,5 år. (90 procent av 3 basbelopp). Vid 40 års ålder trappas ersättningen ner. En byggnadsarbetare som är 50 år får 30 966 kronor (26 procent av tre basbelopp). Vid sjukkapital 2 utgår ingen ersättning för barn under 18 år. Samtliga siffror gäller för 2006.

Allt började med tomburkarna...

...nu går snickaren på elitens ekonomiska högskolor. Günther Mårder är dock ett undantag. 2004 bytte han byggboden mot Handelshögskolan i Stockholm. Skilda världar så klart, men kanske också med en och annan gemensam nämnare.

Det kryllar inte av före detta snickarlärlingar på landets ledande ekonomiska högskolor. Günther Mårder är dock ett undantag. 2004 bytte han byggboden mot Handelshögskolan i Stockholm. Skilda världar så klart, men kanske också med en och annan gemensam nämnare.

TEXT JOHAN SJÖHOLM FOTO ANNA SIMONSSON

En fredag hösten 2004 packade den då 21-åriga Günther Mårder ihop sina verktyg och arbetskläder för sista gången. Sedan han drygt två år tidigare slutat gymnasiet, hade han arbetat som snickare i sin pappas firma. Han hade till slut blivit så skicklig att han fått göra snickargesällprov, men nu var det över. På måndagen i veckan därpå steg han in genom dörrarna till en helt annan värld: Handelshögskolan i Stockholm, där framtidens företagsledare drillas.

Fast egentligen började alltihop redan med tomburkarna.

Som liten grabb förde Günther statistik över pengarna han fick in på panten. Han ritade grafer över hur kapitalet gradvis växte för att sedan sjunka när han gjorde en investering. Av övriga familjemedlemmar betraktades han som lite av en snåljåk.

– Brorsan var den som bjöd bort halva godispåsen. Det gjorde inte jag, säger han.

Intresset för pengar och affärer svalnade aldrig. I tidiga tonår- en insåg Günther att han kunde tjäna en hacka på prylfixerade mountainbike-cyklisterna i klubben där han var medlem. Han tog tåget ut på landsbygden för att köpa begagnade märkescyklar billigt och sedan krängde han dem med vinst inne i stan. Under sommarloven jobbade han på bygge, först med städning, senare med snickeri. Pengarna han tjänade investerades i aktier som växte undan för undan, precis som burkpantern.

I slutet av högstadiet fick han upp ögonen för Handelshögskolan. Ingen skola i landet är bättre för den som vill tränga djupare in i ekonomins komplicerade väsen. Betygskraven är följaktligen stenhårda och Günther måste söka tre gånger innan han kom in. Han tog beslutet att jobba på pappas firma samtidigt som han

läste upp betygen på komvux. När så slutligen antagningsbeskedet kom, hade han alltså redan hunnit skaffa sig ett yrke.

Att aldrig sälja något med förlust är en grundbult i Günthers livsfilosofi. Den genomsyrar hans sätt att sköta privatekonomin. Ibland så till den milda grad att kompisarna blir en smula irriterade.

– Det har hänt att jag fått en pik när vi går och fikar. Den här mackan kan du i alla fall inte sälja vidare till ett dyrare pris, säger de.

När Günther var tjugo tog han ut sina sparpengar och köpte sin drömbil, en röd Pontiac Firebird cabriolet.

Han körde den en sommar och sålde den sedan.

Med vinst.

Utan att behöva annonsera.

– Jag gick runt i omgivningen och lät folk veta att den här bilen skulle bli till salu. Till slut var det en som nappade och sa att han ville ha den.

Hur var det att behöva skiljas från sin drömbil efter bara en sommar?

– Du får aldrig blanda in några känslor i affärsbesluten.

Men det var ändå din drömbil.

– Det går alltid att hitta en ny på marknaden. Ett par månader senare köpte jag en Pontiac Fiero som var ombyggd till att se ut som en Ferrari 308. Den var egentligen ännu häftigare ...

Fast en smula opraktisk att ha till att köra till bygget med.

– Den var inte så jättebra när vi skulle frakta bilningsmaskiner.

Även om Günther oftast varit framgångsrik i sina affärer har han fått känna på en del rejäla smällar. Aktiehandel är aldrig riskfritt och för några år sedan gick han på en riktig nit. Han satsade stort i ett företag som tillverkade robotar för automatisk tankning av bilar.

Maktens lärosäte, Handelshögskolan i Stockholm. Här tillbringar Günther Mårder det mesta av sin vakna tid. Han är sannolikt den ende av skolans studenter som är utbildad snickare.

– Jag var inställd på ett liv i ekonomiskt överflöd. Men den svenska marknaden var inte alls mogen för uppfinningen. Senare har jag förstått att mackarna inte tjänar pengar på bensin utan på kringförsäljningen i sina butiker. Jag förlorade nästan alla mina pengar.

Så här i efterhand var erfarenheten ändå inte allt igenom negativ.

– Även om det sved ordentligt var det den bästa skolan. De kunskaper jag fick, kunde jag aldrig ha fått här på Handels.

Just nu har Günther Mårder ledigt från sina studier för att på heltid jobba som studentkårordförande på Handelshögskolan. Ett omväxlande uppdrag.

– Ena dagen sitter du med på skolans styrelsemöte ihop med näringslivets toppar. Nästa dag skyfflar du vatten ur pissoaren i kårtoalletterna, eftersom där blivit stopp. Men det är en del av utmaningen.

Snickarkunskaperna har han haft stor nytta av.

Under Günthers ledning har studentkårens lokaler, som ligger inhysta i källaren på Handelshögskolan, fått en rejäl ansiktslyftning. Men även om hans yrkesbakgrund troligtvis är unik bland skolans studenter, vill Günther inte framställa sig som någon arbetarson som kämpat sig upp från gräsrotterna. Hans pappa är trots allt grundare till en byggfirma med ett 20-tal anställda och familjens ekonomi har alltid varit bra. Han sticker inte under stol med att han haft fördelar som många andra inte haft.

Däremot är han i dag glad att han lärde sig till snickare innan han slutligen kom in på Handels. Åren på bygget har givit honom en möjlighet att röra sig mellan två olika världar. Gemensamt för ekonomistudenter och byggnadsarbetare är att båda grupperna har sitt eget fikonspråk. Günther är en av få som behärskar båda.

– Jag tror att alla människor mår bra av att träffa folk från alla möjliga bakgrunder, säger han.

Dessutom har han till viss del behållit kontakten med hantverksyrket. Han driver i dag en firma som bland annat tillhandahåller byggtjänster. Men eftersom kårordförandeskapet, och ett uppdrag som ordförande i förbundet Sveriges unga aktiesparare, tar det mesta av hans tid, åtar han sig mest mindre jobb åt släkt och bekanta.

”Ena dagen sitter du på styrelsemöte ihop med näringslivets toppar. Nästa dag skyfflar du vatten ur pissoaren i kårtoalletterna.”

FAKTA GÜNTHER MÅRDER

Ålder: 23.

Bor: i Sollentuna utanför Stockholm.

Familj: singel, men öppen för förslag.

Yrke: utbildad snickare. Är numer ekonomistudent på Handelshögskolan i Stockholm.

Kör: Saab 9000 cd årsmodell: 91:a.

Han har blick för bra affärer, snickaren och ekonomistudenten Günther Mårder. Redan som trettonåring gjorde han sina första vinstgivande försäljningar.

– Det kan handla om att sätta upp ett kök eller flytta någon vägg, säger han.

När Günther lämnar uppdraget som kårordförande har han tre terminer kvar av sin utbildning. Vad som därefter händer är helt öppet. Drömmen är att bygga upp ett företag från grunden och få det att fungera. Vilken bransch det blir är inte avgörande. Tjusningen för Günther ligger i själva förhandlandet kring att köpa och sälja.

Vare sig det gäller aktier, begagnade cyklar eller sportbilar. ●

GÜNTHERS BÄSTA AKTIETIPS

● **H&M** (Svensk lågpriskedja som säljer kläder över nästan hela världen.)

Kommentar: ”En affärsmodell som funkar i hela världen. Graden av modemedvetenhet ökar överallt. Borde kunna ge en avkastning på 20 procent per år i direktutdelning och värdestegring.”

Risk: ökad konkurrens eller att företagets modeprognos slår fel.

● **Ski Star** (Bolag som driver skidanläggningar i bland annat Åre och Sälen. Kontrolleras av familjen Paulsson, grundare av Peab.)

Kommentar: ”En verksamhet som alla kan förstå. Vinternöje, boende och skidåkning. Allt handlar om att sälja liftkort.”

Risk: väderberoendet.

Tänk på: Att sprida risken på olika företag. Investera regelbundet, håll dig informerad och undvik verksamhet du inte förstår.

Tog inte jobb i Norge - fick sänkt a-kassa

Utlandsjobb/
Snickaren Per-Olof Persson tackade nej till ett byggjobb på ett bemanningsföretag i Norge. Då sänkte a-kassan ersättningen. Enligt en färsk dom i kammarrätten, gjorde a-kassan rätt.

Det var för drygt två år sedan som Adecco erbjöd Per-Olof Persson ett korttidsjobb i Norge. Företaget var i behov av folk och han skulle börja jobba nästföljande vecka.

– Jag hade med kort varsel blivit tvungen att byta socialförsäkringssystem. Jag ville inte åka innan jag hade tagit reda på vad som gäller hos skattemyndigheter, försäkringskassa och fackföreningar, säger Per-Olof Persson.

Dessutom hade han tre barn på 8, 13 och 16 år och hans fru, som är undersköterska, jobbade sena kvällar.

– Jag hade tvingats vara borta från hemmet i 13-14 timmar om man räknar in lunchen och resorna på cirka fyra timmar totalt per dag. Skulle barnen lämnas ensamma på kvällarna? Vem skulle lägga åttaåringen? Det var många frågor att ta ställning till innan jag kunde tacka ja, säger han.

A-kassan sänktes med 25 procent i 40 dagar. Att a-kassan skulle sänka ersättningen, var inget Per-Olof hade väntat sig, det kom som en överraskning. Per-Olof har aldrig haft särskilt långa arbetslöshetsperioder genom åren.

– Med tanke på allt man har hört om bemanningsföretag

Snickaren Per-Olof Persson tackade nej till ett Norgejobb, bland annat för att han var tvungen att vara borta 13-14 timmar från sin familj.

plus allt man hört om folk som hamnat mellan två stolar när de bytt till det norska socialförsäkringssystemet, kände jag stor tveksamhet inför att ta jobbet på Adecco.

Men enligt a-kassans tolkning av reglerna hade han erhållit ersättning i 100 dagar och måste

därför bredda sitt sökande geografiskt. I normala fall betyder detta att den arbetslöse måste bredda sitt sökande inom landet.

Men i detta fall menade a-kassan, och senare även länsrätt och kammarrätt, att en arbetslös person som bor i så kallade gränstrakter, ska acceptera att ta jobb i annat land.

– Jag bor inte ens i en kommun som ligger vid gränsen. Det är cirka 8 mil till gränsen härifrån. Vi bor lika nära Kil och Karlstad, säger Per-Olof Persson.

Lars Mejern Larsson är ordförande för Byggnads i Värmland. Han har aldrig hört om något liknande fall av sanktioner mot en arbetslös.

– Vi har visserligen 300-400 byggnadsarbetare från Värmland i Norge. Men de är där på frivillig basis. Är det verkligen rätt att tvinga någon på det här sättet?

NINA CHRISTENSEN

Inget åtal efter dödsolycka

Åtal/
Dödsolyckan i Helsingborg kommer inte att få en vidare rättslig process. Överåklagare Björn Ericson har beslutat att ärendet inte ska tas upp på nytt.

– Jag är väldigt besviken över utgången, säger Remi Jönsson, ombudsman på Byggnads i Helsingborg, som gjorde överprövningen.

Olyckan var den värsta på 15 år och de två männen dog då ett 40 ton tungt betongvalv rasade över dem. Två andra byggnadsarbetare skadades, en så allvarligt att han fick amputera sitt ben.

Kammarråklagare Lotten Loberg, Malmö, utredde olyckan, men ansåg inte att det fanns brottsmisstankar för att väcka åtal och lade ner förundersökningen. Detta protesterade Byggnads emot och begärde att utredningen skulle tas upp på nytt. Ärendet hamnade hos Utvecklingscentrum i Stockholm, som är specialiserat på arbetsmiljöbrott och som har hand om överprövningar från hela landet.

– Det är inte möjligt för oss att visa att det har varit fråga om någon straffbar oaktsamhet. Och då kan man inte väcka åtal säger kammarråklagare Mats Palm vid Utvecklingscentrum, som var fördragande i ärendet.

Byggnads ska nu undersöka möjligheterna att driva ärendet vidare. Det finns en möjlighet att begära en ytterligare prövning hos riksåklagaren. Man planerar också att gå igenom det aktuella rättsläget för att se om man behöver begära att lagstiftningen ses över.

MARGITE FRANSSON

NÄTFRÅGAN Vi frågade: Går du oftare sjuk till jobbet nu än för fem år sedan? **JA 60 % NEJ 40 %**

I KORTHET

**BI-information
upprör Byggnads**

Avtal/ Arbetsgivarna ljuger om innehållet i det nya avtalet. Det anser Torbjörn Johansson, ombudsman på Byggnads. Sveriges Bygginstrumenter (BI) tolkning av hur löneökningen i det nya byggavtalet ska genomföras ser i deras information ut som gemensamt formulerad avtalstext. Det upprör Byggnads som menar att arbetsgivarnas tolkning innebär en urholkning av ackordssystemet. Per Helgesson, förhandlingschef på BI, håller med om att cirkulärets utformning är oklar.

– Men det är vår rekommendation till medlemsföretagen som framgår av skrivningen, säger han.

**Färre motioner till
årets kongress**

Motioner/ Inför Byggnads kongress 2002 strömmade 284 motioner in till förbundet. Inför Byggnads kongress i år, har bara 187 motioner droppat in till förbundskontoret i Stockholm. Det är en minskning med cirka 30 procent. Enligt Leif Jansson, förbundssekreterare på Byggnads, kan en förklaring vara att medlemmar och ombudsmän i allt högre grad väljer andra vägar att göra sin röst hörd på. – Trots minskningen, så tror jag att kongressen kommer att ägna tid åt alla frågor.

**Två byggarbetare
skadade i olycka**

Fallolycka/ Två byggnadsarbetare skadades i slutet av januari vid en fallolycka i Vetlanda. En av dem fick mycket svåra huvudskador. De två byggnadsarbetarna jobbade med att lägga ut en plattform till en gångbro mellan två trappor. Plattformen väger 500 kilo. Av någon anledning föll de båda männen ner när plattformen skulle läggas på plats. De föll mellan sex och sju meter och landade på ett betonggolv. En av killarna fick allvarliga huvudskador och fördes till universitetssjukhuset i Linköping.

Byggnads säger nej till nytt storförbund

Avhopp/ Förlusten i det nya förbundet beräknas bli uppemot 100 miljoner kronor. Det är anledningen till att Byggnads avbryter den planerade sammanslagningen med de tre andra fackförbunden.

Det planerade samgåendet mellan Byggnads, Elektrikerna, Målarna och Fastighets stupade på de ekonomiska frågorna. Medlemsavgiften är 325 kronor i genomsnitt i Byggnads. Tanken var att alla medlemmarna i det nya förbundet skulle få samma avgift, för att ingen skulle få högre avgift än i dag. De övriga tre förbunden ligger högre än Byggnads.

– Detta beräknade vi skulle ge ett underskott i den nya organisationen på cirka 60 miljoner kronor, berättar Byggnads ordförande Hans Tilly.

Från början hoppades man att detta skulle kunna kompenseras genom effektiviseringar och besparingar.

Men efter hand som man fortsatte utreda har man sett

Stig Larsson, Elektrikerna   **Lars-Åke Lundin, Målarna**

Hans Öhlund, Fastighets   **Hans Tilly, Byggnads**

att förlusterna skulle öka ytterligare genom medlemstapp och kostnader för en harmonisering då det gäller försäkringar och lönenivåer.

Det totala "hållet" i ekonomin skulle kunna bli 100 miljoner kronor.

– Då tyckte vi inte längre att det var ekonomiskt försvarbart

att föreslå en sammanslagning.

Det viktiga för oss är att kunna upprätthålla och förbättra medlemservice och arbetsplatsbevakning för våra medlemmar och med de här ekonomiska förutsättningarna såg vi inte att vi kunde göra det, säger Hans Tilly.

Under ett års tid har den planerade sammanslagningen utretts och förberetts i

de fyra förbunden.

Orsaken till att Byggnads planerade ett samgående med andra förbund är att man har ett underskott på den ideella verksamheten och att man vill förbättra och effektivisera verksamheten.

Medlemsavgiften täcker i dag inte kostnaden för den fackliga verksamheten.

Hans Tilly säger att det problemet kvarstår och att man kommer att fortsätta se hur man ska hitta lösningar.

MARGITE FRANSSON

Besvikelse över Byggnads avhopp

Sprucket samgående/ De tre andra fackförbunden är besvikna att Byggnads har avbrutit den planerade sammanslagningen.

– Det är jättetråkigt. Det är många som är besvikna och bestörta bland våra förtroendevalda och anställda, säger Lars-Åke Lundin, ordförande i Målarna.

Anledningen till att Byggnads har beslutat att hoppa av planerna på samgåendet är att Byggnads inte tycker att det är ekonomiskt försvarbart.

Men de tre förbundsordförandena för Målarna, Elektrikerna och Fastighets anser att den ekonomiska frågan inte fått utredas ordentligt.

– Jag är förvånad att beslutet kom nu. Det känns inte som vi har diskuterat frågan i botten. Den avbröts under pågående process, säger Hans Öhlund, ordförande i Fastighets.

Elektrikernas ordförande, Stig Larsson, tycker att Byggnads ekonomiska motiv är för svaga.

– Även om det blir intäktsbortfall och kostnader med ett nytt

förbund, så finns det ändå en stor rationaliseringspotential.

Under ett års tid har den planerade sammanslagningen utretts och förberetts i de fyra förbunden. De tre förbunden ser ändå samarbetet som förekommit på central och lokal nivå som positivt.

– Det finns mycket som är positivt med utredningen. Vi har massor av kontaktytor ute i landet som vi ska jobba vidare med, säger Lars-Åke Lundin, ordförande i Målarna.

KATARINA CONNHEIM

Svartjobbare hånar ärliga byggarbetare

Svartjobbshärvä/
"Jobbar du åt Bosse Ringholm eller?" Sådana tillmälen kan byggjobbare som vill jobba vitt på JM:s byggen i Stockholm, få höra från sina svartarbetande kollegor. Det framgick av ett förhör i Stockholms tingsrätt.

En 46-årig byggnadsarbetare var kallad att vittna i den svarta miljonhärvä, som just nu får sitt rättsliga efterspel i Stockholms tingsrätt.

Och det var ingen tjugig bild av Stockholms byggbransch som målades upp. Byggnadsarbetaren arbetade bland annat på ett JM-bygge i centrala Stockholm.

– Det var inget trevligt att jobba där. Mest irriterad var jag på att där inte arbetade riktigt yrkesfolk. De sprang omkring i gympadojor utan riktiga arbetskläder, vittnade han inför rätten.

I polisförhör hade den 46-åriga byggnadsarbetaren uppgivit att kollegor frågat honom om "han jobbade åt Bosse Ringholm, eller", när det gick upp för dem att han deklarerade sin inkomst och

JOHAN WINGBORG

En svartjobbshärvä i miljonklassen berör bemanningsföretag i byggbranschen. Elva personer står åtalade.

betalade skatt. 46-åringen arbetade under våren och sommaren förra året åt det företag som står i centrum för svarthärvan.

Han fick sin lön vitt, men säger sig ha hört att kontanta löneutbetalningar i kuvert förekom till andra anställda. En annan anställd byggnadsarbetare vittnade i samma rättegång om att han fått lön utbetalt kontant i kuvert. Företrädarna för företaget misstänks för att ha undanhållit staten miljonbelopp i obetalda

skatter och arbetsgivaravgifter. Bland annat Peab och Kungsmontage har varit kunder till de misstänkta svartföretagarna.

Sittandes inför sina åtalade, före detta arbetsgivare, var 46-åringen mycket försiktig med sina uttalanden.

Men han gick till slut ändå med på att det han sagt i polisförhören stämde. Åklagaren har kallat totalt tolv byggnadsarbetare att vittna i härvan.

JOHAN SJÖHOLM

Regeringen ger stöd om Vaxholm

EG-domstolen/
Regeringen har lämnat sitt yttrande i Vaxholmålet till EG-domstolen.

Det är två principiella frågor som domstolen ska ta ställning till. Den första handlar om facket i Sverige ska få ta till stridsåtgärder för att få en arbetsgivare att teckna kollektivavtal.

Regeringen anser att svaret på den frågan är ja.

I svaret till EG-domstolen skriver regeringen att det inte finns några hinder för fackliga organisationer att vidta stridsåtgärder i syfte att få till stånd ett nationellt kollektivavtal.

– Sättet som den svenska arbetsmarknaden är uppbyggd på är förenlig med EG-rätten, säger Hans Karlsson.

Den andra viktiga frågan handlar om det finns något hinder i medbestämmandelagens regler, den så kallade lex Britannia, mot nationella bestämmelser.

Regeringen svarar i sitt yttrande till EG-domstolen nej på den frågan och anser alltså att lex Britannia, som förbjuder stridsåtgärder för att tränga undan ett annat kollektivavtal, inte är något hinder.

CENNETH NIKLASSON

Så ska svartjobben stoppas

Svartjobb/
Sveriges Byggindustrier (BI) vill stoppa svartjobb med bland annat obligatoriska namnbrickor och skärpta regler för a-kassan. Även bemanningsbranschen ska granskas.

Bland BI:s krav finns också sänkta skatter på byggandet och omvänd skattskyldighet för moms.

Alla på bygget ska tvingas bära namnbrickor och registreras av huvudentreprenören.

Namnbrickorna ska göra det möjligt för skatteverket att i efterhand kontrollera vilka som arbetat på bygget.

Skatteverket ska också kunna göra oanmälda besök och inte som i dag anmäla besöken på förhand. BI vill också ändra reglerna för a-kassan.

Den som har a-kassa och börjar arbeta ska bli skyldig att i förväg anmäla att han fått jobb.

Skatteverket ska också få extra resurser för att granska beman-

ningsbranschen. Skatteverket har länge varit väl medveten om att bemanningsföretagen i bland annat byggbranschen använder sig av svart arbetskraft. Under två år, med start i vår, ska uthyrningsföretagen kartläggas.

Orsaken till att så många oseriösa företagare dras till bemanningsbranschen är framför allt att där finns stora och snabba pengar att tjäna.

KENNETH PETTERSON
JOHAN SJÖHOLM

Fråga om din deklARATION

I Byggnadsarbetaren nr 6, som kommer ut den 13 april, ger vi tips & råd om din deklARATION.

Har du frågor, skriv till:

Kenneth Petterson
Byggnadsarbetaren
106 32 Stockholm

Ring: 08/728 49 70 eller
E-post: kenneth.petterson@byggnadsarbetaren.se

I KORTHET

Blockad avblåst mot polskt företag

Blockad/ Det blir ingen blockad mot det polska företaget Zojax som bygger marklägenheter på Gotland. I slutet av januari tecknades ett avtal mellan Byggnads lokalavdelning och företaget.

- Det visar att det går att komma överens, även om man har olika utgångspunkter från början, säger Lars Holmström, ombudsman på Byggettan.

Byggnads behövde alltså inte verkställa blockaden, som skulle ha trätt i kraft den 27 januari. De 36 marklägenheterna i Västerhejde på Gotland började uppföras i höstas och ska vara klara i vår. Husen tillverkas i en fabrik i Polen och monteras ihop på plats av tio polska byggnadsarbetare. Bostaden i Vetlanda AB är byggherre.

NCC sparar pengar på sjukreform

Sjukreform/ NCC sparar pengar på den nya sjukersättningsreformen. Kostnaden för sjukskrivningarna i företaget 2005 blev 1,1 miljoner lägre, jämfört med året innan. Förra året infördes den så kallade medfinansieringsreformen. Den innebär att företagen står för 15 procent av sjukpenningen. I gengäld försvann kravet att betala för den tredje sjuklöneveckan och arbetsgivaravgiften sänktes. Arbetsgivarna var över lag mycket tveksamma till idén. Men faktum är att åtminstone NCC sparar en del pengar. Närmare bestämt 1,1 miljoner.

Brist på byggarbetare i Baltikum

Baltikum/ I Baltikum råder byggboom samtidigt som ländernas byggnadsarbetare söker sig till bättre betalda jobb utomlands. Det har medfört brist på arbetskraft. I Estland saknas 5 000 kvalificerade byggnadsarbetare. Också i Lettland och Litauen är det brist på arbetskraft när byggandet går på full fart i stark ekonomisk tillväxt. Sveriges Radios Ekoredaktion har talat med företrädare för de baltiska ländernas byggföretag. Svaren är samstämmiga, det råder brist på kvalificerade byggnadsarbetare.

Fristads satsar på kläder för kvinnor

Yrkeskläder/ Yrkesklädstillverkaren Fristads har tagit fram ett komplett sortiment hantverksbyxor i damstorlekarna 34 till 50. Hittills har kvinnor varit hänvisade till yrkeskläder i herrstorlekar. Nu slipper de lägga upp byxben, oro sig över att knäskydden ska hamna fel och känna att passformen inte funkar. Fristads har funnits i 80 år och detta är den första damkollektionen någonsin. Enligt försäljningschef Johan Selinder började de första förfrågningarna om damstorlekar komma från företagets återförsäljare för två år sedan.

Skanska bygger vid Ground Zero

Ground Zero/ En jättelik knutpunkt för kollektivtrafik ska byggas på Ground Zero-området i New York. Skanska blir ett av byggföretagen som deltar.

Skanskas kontrakt på Ground Zero är värt cirka 2,7 miljarder kronor. I entreprenaden ingår att bygga tågtunnlar och utföra tillhörande installationsarbeten. Projektet, som kallas World Trade Center Transportation Hub, blir knutpunkt för 13 tunnelbanelinjer och två pendeltågslinjer. Hela entreprenaden är på drygt 8 miljarder, byggs av ett konsortium där Skanska ingår som ett av företagen. Ordern är Skanskas hittills största i USA.

Arbetsjukdomar minskar med 30 procent

Arbetsjukdomar/ Antalet arbetsjukdomar inom byggsektorn fortsätter att minska för tredje året i rad.

Mellan åren 2003 och 2005 minskade antalet anmälda arbetsjukdomar med 30 procent.

Siffrorna visar inkomna arbetsskadeanmälningar 2005 till arbetsmiljöverket för byggsektorn. Alla anställda i branschen ingår i statistiken.

2003 var antalet anmälda arbetsjukdomar 2 000. 2004 var denna siffra 1 600 och 2005 var den nere i 1 400.

- Det är en ganska kraftig minskning. Det kan bero på att det varit fokus på stress och belastningsergonomi de senaste åren.

- 2004 gick vi ut till byggherrar och projektörer och inform-

rade om deras ansvar för arbetsmiljön på byggarbetsplatserna, säger Lotta Lundholm, handläggare på arbetsmiljöverket.

En annan tänkbar orsak är att fler tror att det inte lönar sig att anmäla.

Även i arbetsmiljöverkets så kallade besvärundersökningar, där även de som inte anmäler skador ingår, uppger allt färre av de intervjuade arbetsorsakade besvär.

Arbetsmiljöverket har även sammanställt siffrorna över antalet anmälda olyckor.

Inom byggsektorn anmäldes 3 500 olyckor 2003. 2004 var denna siffra 3 200. 2005 var den 3 100, det vill säga en minskning med 400 på tre år.

Siffrorna gäller bara de olyckor som föranlett minst en sjukdag.

NINA CHRISTENSEN

Ombudsman/Aspirant

Byggnads Kristianstad söker ombudsman/aspirant. Arbetsuppgifterna består av allmänfacklig verksamhet.

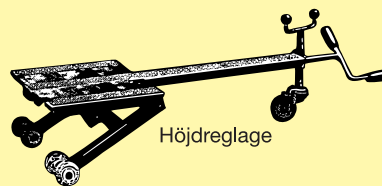
Du har intresse för fackliga frågor och gillar kontakter med människor. Du kan uttrycka dig väl i tal och skrift och har goda datorkunskaper. Vi förutsätter att du delar arbetarrörelsens värderingar.

Provanställning kommer att tillämpas. Tillgång till egen bil krävs i tjänsten. Lön efter avtal för funktionär. Tillträde efter överenskommelse.

Skriftlig ansökan med meritförteckning skall vara oss tillhanda senast den 28 februari 2006, märkt "Ombudsman", under adress Byggnads Kristianstad, Kanalgatan 94, 291 41 KRISTIANSTAD

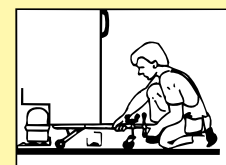
Vill du veta mer, kontakta ordförande Dan Berger eller facklig kontakt Christofer Lovén på telefon 044-12 30 90.

Lyftvagnen "Taxen" för kyl och frys

Höjdreglage

Lyftkapacitet: 300 kg

Lågbyggd lyftvagn för kyl- och frys med reglerbar höjd 40-160 mm.

CE

Enkel hantering:

- Tag bort ventilationsgallret
- För in vagnen mot kompressorn
- Veva upp de mm som behövs
- Rulla skåpet till önskad plats

ERROL TOOLS

Ing. Firma Rune Nordling AB
Blockstensvägen 18, 802 62 GÄVLE
Tfn 026-68 64 84 Fax 026-64 08 40

Byggettan ska betala skadestånd till BI

Skadestånd/

Det var en olovlig stridsåtgärd när Byggettan uppmanade sina medlemmar att sluta arbeta på ett bygge i Stockholm, blockerat av Seko. Det konstaterar arbetsdomstolen (AD).

Byggettan måste nu betala 25 000 kronor i skadestånd till Sveriges Byggindustrier (BI).

De ska också ersätta hälften av BI: rättegångskostnader på drygt 240 000 kronor.

Twisten uppstod i samband med fackförbundet Sekos konflikt med BI våren 2004.

Seko blockerade ett bygge på Liljeholmen i Stockholm där bara Byggnads medlemmar arbetade, dock på Sekos avtalsområde.

Byggettans ombudsmän uppmanade sina medlemmar att lägga ner arbetet och åka in till kontoret för vidare information.

En olovlig stridsåtgärd, ansåg arbetsgivarna Sh Bygg, eftersom Byggnads inte tagit beslut om sympatiåtgärd.

Byggettan har hela tiden hävdad att deras medlemmar hade rätt att lägga ner arbetet.

Motivet skulle vara deras rätt att hålla sig neutrala i konflikten och inte utföra konfliktmittat arbete.

Men AD gick på arbetsgivarernas linje. Rätten att hålla sig neutral är en individuell rätt.

Även Byggnads som förbund ska betala 25 000 i skadestånd till BI och ersätta den andra halvan av rättegångskostnaderna.

Detta eftersom de, enligt AD, stött den olovliga stridsåtgärden genom att på sin hemsida skriva att medlemmarna "inte ska arbeta" på byggen blockerade av Seko.

JOHAN SJÖHOLM

Kommun får inte kräva kollektivavtal

Kollektivavtal/ Halmstads kommun får inte kräva kollektivavtal av företag som vill sälja tjänster till kommunen. Det har länsrätten nyligen slagit fast i en dom.

I mitten av januari beslutade kommunstyrelsen i Halmstad, att inte överklaga beslutet.

- Vi bedömde att det inte var någon vits med det. Vi kommer i stället att invänta regeringens proposition i frågan och utifrån det formulera oss annorlunda i kommunen, så att det blir möjligt att ställa krav på kollektivavtal utan att det strider mot lagen om offentlig upphandling, säger vänsterens representant i kommunstyrelsen, Marianne Norell.

Det var i november förra året, som vänsterpartiet kom in med en motion med förslaget att kom-

munen ska kräva kollektivavtal vid upphandlingar.

Motionen kom efter rivningen av ett antal kommunala fastigheter i Halmstads hamn, som utvecklats till en skandal med avtalslösa företag och otillåten asbesthantering.

Vänstern fick med sig en majoritet på förslaget, som klubbades igenom.

Men minoriteten, de borgerliga partierna, var emot och ansåg att beslutet var olagligt. De överklagade då beslutet till länsrätten, som gav dem rätt.

Kommunens beslut om kollektivavtal strider, enligt länsrätten, mot lagen om offentlig upphandling.

Alla anbudsgivare ska behandlas lika. Därmed upphävde länsrätten Halmstads beslut.

NINA CHRISTENSEN

Jobbat hårt? Värk? Stress? Stelhet? Svårt att Somna?

Smärtlindring och Avslappning med nya Akupressurmattan

Reglera själv effekt och storlek

Info och köp www.spikmatta.se
Cogni AB tel:040-91 51 98 mob:0705-91 51 97

The Pro's Choice

GRABBER®

BANDAD SKRUV

När du verkligen vill att det ska fungera och gå snabbt!
Passar till marknadens maskiner för rakbandad skruv.

www.grabber.se • Gör det enkelt för dig!

Fortsatt brist på arbetsledare.....
Byggbranschen behöver fler projektledare med byggteknisk bakgrund.....

ny karriär

Yrkeshögskolan Syd 10 år 1996 - 2006

GLÖM INTE!!!!
Kontakta YHSyd och kolla deras KY-utbildning innan den 15 maj för då är det sista ansökningsdag!!!!

Passst!
2005 100% i jobb :)

- Byggproduktionsledning 80 p. heltid
Jobbat inom bygg i några år och vill gå vidare?
Då har YHSyd en smart lösning!
Utbilda Dig till arbets-/projektledare! Kvalitetsansvarig, Betong klass II m.fl. behörighetskurser är inslag i denna heltidsutbildning.

- Byggsamordning 40 p. deltid/distans
Har Du redan provat på att gå bredvid som arbetledare kan denna variant vara bra. För byggföretag som vill vidareutveckla sina medarbetare är detta alternativ en kostnadseffektiv väg till kompetensutveckling.

YHSyd bedriver KY-utbildningar inom Automation, Bygg, EI, Ledarskap, IT, Produktionsteknik. Utbildningarna är riksrekryterande. **Kostnadsfria** och studiemedelsberättigade för de studerande.

Hässleholm är beläget i norra Skåne och har mycket goda kommunikationer. Lund 35 min., Malmö 50 min., Stockholm 3 tim. 40 min. med X2000.

Kontakta oss så berättar vi mer!
Hässleholm 0451-26 80 54, 26 85 81
kansli@yhsyd.org

VRKES
högskolan
SYD
Hässleholm
Kvalitetsansvarig
Distans

www.yhsyd.se

Stolen som sträcker på ryggen

● **Den här stolen hjälper mot ryggont. Sitsen är fällbar så att ryggraden rätas ut när man sätter sig. Uppfinnare är pappläggaren Yrjö Rinne.**

Glasarbetaren Niklas Sandliden, 38 år, har smärtor i ryggen efter att ha hanterat tunga glasrutor i över 20 år. För honom innebär stolen behaglig smärtlindring.

I jobbet lyfter han tunga glaspartier, och ofta är det sneda lyft där kroppen belastas ojämnt.

– Jag brukar sitta i stolen en till en och en halv timme när jag kommer hem från jobbet. Det blir inte bättre om jag går och lägger mig, då rätas inte ryggen ut. Det har till och med hänt att jag satt mig och sovit i stolen om jag vaknat på natten och haft ont i ryggen.

Stolen ser ut som en vanlig kontorsstol med högt och bekvämt ryggstöd. Det som skiljer är sittdynan. Den är delad så att den bakre delen kan fällas ner. Då åker stjärten ner samtidigt som ryggen pressas mot ryggstödet. Ryggraden rätas ut så att utrymmet mellan diskar och kotor ökar.

Tommi Rinne i Haninge utanför Stockholm har utvecklat stolen tillsammans med sin bror Kari och sin pappa Yrjö.

– När du sitter i stolen så fördelas din kroppsvikt mot ryggstöd och lårben så att bäckenet sjunker ner. Ryggens diskar avlastas och får mer utrymme i ryggen. Muskulaturen slappnar av och sträcker på sig, ryggen intar ett viloläge som gör att du kan

återhämta dig, förklarar Tommi Rinne.

Det hjälper mot både diskbräck och ischias. Ryggen får vila eftersom man inte behöver spänna ryggmusklerna. Finessen med klaffen som fälls ner under rumpen har han lyckats patentskydda i hela världen. Många forskare och ryggexperter tvivlade till en början på att något så enkelt som en stol med fällbar klaff kan lindra smärtan i onda ryggar.

Stolen är en vidareutveckling av en sittkudde som Yrjö fick idén till av en ren tillfällighet. För mer än 20 år sedan var Yrjö långtids-sjukskriven för diskbräck. Han arbetade som pappläggare hos Icopal och skadade ryggen när skulle flytta grytan med asfalt, som används för att klistra takpapp.

Yrjö skulle gå ut på balkongen för att röka. Han tände en cigarett och satte sig på en WC-stol som stod på balkongen, eftersom lägenheten höll på att renoveras. När han satte sig ner på ringen så att stjärten hängde ner i stolen, kände han direkt hur smärtan i ryggen släppte.

Yrjö snickrade till en plank som han alltid bar med sig när han reste. Familjen vidareutvecklade plankan till sittkudden. Nu är den och stolen stommen i deras familjeföretag.

KENNETH PETTERSON

HAR DU EN BRA GREJ?

Ring 08-728 49 70

GREJER & GREPP PÅ INTERNET

www.byggnadsarbetaren.se

KENNETH PETTERSON

– När jag sitter i stolen i det här läget är det som en befrielse, jag somnar och smärtan rinner ur kroppen på mig, så för mig funkar den perfekt, säger Niklas Sandliden, glasarbetare.

Yrjö Rinnes sittkudde placeras på en vanlig stol.

Stolen har fällbar klaff som fälls ner så att ryggen sträcks ut.

MJUKARE LÄPPAR PÅ BYGGET

Ulf Larsson är väl insatt i läppceratsproblematiken redan innan testet börjar. Hans favorit Lypsyl står sig väl i konkurrensen. Hans kollega Tobias Andersson var också med i testpatrullen.

Klassiker bäst i test/ Även byggnadsarbetare får nariga läppar. Men alla cerat fungerar inte på bygget. ”Med skitiga händer, som man har på jobbet, vill man inte gräva ner fingrarna i en burk”, säger snickaren Peter Larsson. Han är en av fem byggnadsarbetare, som testat olika produkter, som ska göra läpparna mjukare.

TEXT ELIN JÖNSSON FOTO PERNILLA WAHLMAN

■ början tyckte jag att alla kändes ungefär lika, men sedan har jag upptäckt skillnaderna, säger Tommy Holmén, testpatrullens ende betongarbetare.

De fem arbetar utomhus för Skanska med att renoverar hyresfastigheter på Öster i Gävle.

De sex produkterna är tre klassiker som Lypsyl, Försvarets hudsalva och Klöverbaserin och tre nyare cerat; Labello Milk & Honey, Acos tub-cerat och Eucerin, som sedan några år tillbaka finns på Apoteket.

Snickaren Ulf Larsson är den som är mest

engagerad i cerattestet och hittar snabbt på namnet Lypsylligan.

Tonårsklassikern Klöverbaserin var sämst slår patrullen snabbt fast. En platt, gul metallburk som kräver att man använder fingrarna för att smeta på läpparna.

– Den provade jag inte ens. Med skitiga händer, som man har på jobbet, vill man inte gräva ner fingrarna i en burk, säger snickaren Peter Larsson.

Även Acos lilla tub hamnar långt ner på listan. ”Det kommer fram för lite” är ett av omdömena.

– Det var väldigt klistrigt och det tar slut skitfort eftersom det är lätt att klämma fram för mycket ur tuben, säger snickaren Andreas Danielsson.

Tre favoriter utkristalliserar sig snart: Lypsyl, Försvarets hudsalva och Labello.

– Labello är min favorit. Den kände jag inte till förut och jag har mest använt Lypsyl, men nästa gång jag köper ett cerat blir det nog det här, säger Tommy Holmén och plockar fram det lilla gula röret ur fickan.

Det bästa är locket (Eucerin har samma

	FÖRSVARETS HUDSALVA	LABELLO (MILK & HONEY)	LYPSYL (ORIGINAL)
Pris	16 kr	28 kr	15 kr
Beskrivning	Vanligt cerat som trycks upp i botten. Knäpplock. 9 ml.	Cerat som skruvas upp. Finns i olika smaker. Långt lock. 4,8 g.	Klassiker som skruvas upp, med kort lock. Finns i olika smaker. 4,2 g.
Hållbarhet	4	4	3,5
Värmetålighet	4,5 BÄST	3,5	2,5
Användarvänlighet	4	4	4
Kletighet	3,5	3,5	4,5
Smak	3,5	4	4
Kommentar:	"Sitter kvar länge på läpparna." "Locket åker lätt av." "Svårt att trycka upp ceratet när man har handskar på."	"Min favorit. Bra förpackning, stort lock som inte försvinner, lätt att få upp. Smakar bra." "Torkar ut läpparna".	"Lättast att använda. Bra smak. Är det beroendeframkallande?" "Locket sitter bra. Lätt att ha i fickan." "Höll inte länge."
Betyg			

konstruktion), ganska stort och långt. Det halkar inte av av misstag i fickan och det är inte lika litet som Acos tub, som har ett minimalt skruvlock som är lätt att tappa.

Men snickaren Ulf Larsson tycker att Labello torkar ut läpparna.

Hans stora favorit var Lypsyl, redan innan testet påbörjades, och han har inte ändrat sig. Han ger Lypsyl toppbetyg på allt utom värmetåligheten, eftersom han tycker att det blir lite smetigt efter ett par timmar i fickan.

Försvarets hudsalva tål värmen bättre, men får minus för locket.

– Med handskar på får man knappt upp det och det åker gärna av. Och har man grus och skit i fickan är det inte kul, säger Peter Larsson.

– Men förutom locket är det bra på allt. Det är ett av mina bästa, säger Andreas Danielsson.

Det var runt 20 minusgrader under de veckor som Tobias Andersson, Ulf Larsson, Peter Larsson, Tommy Holmén och Andreas Danielsson testade cerat. Vaselineburken kom inte ens ur fickan.

Det verkar som om drömprodukten vore Försvarets hudsalva, men i samma sorts förpackning som Labello och Eucerin. ●

SÅ HÄR HAR VI GJORT

Vi har låtit fem personer i ett bygglag testa sex olika sorters cerat, under tre veckor i december. Det är vanliga märken som finns att köpa på de flesta orter i landet. I det här fallet har vi köpt dem på Apoteket och på Åhléns i Gävle. Testet gäller hur lätt de går att använda på bygget och hur bra man upplever att de hjälper. Målet var att få med så många olika förpackningar som möjligt, och cerat med olika sorters verksamma ämnen.

Betyg har satts på en skala från 1-5 på samtliga cerat och samtliga kategorier. Vi presenterar testpatrullens snittomdömen. I slutbetyget vägs även priset in.

EUCERIN	ACO	KLÖVERVASELIN
23 kr	47 kr	22 kr
Oparfymrat cerat som skruvas upp, med långt lock. 4,8 g.	Vårdande läppkräm i minitub med skrivlock. 10 ml.	Rent vaselin i plåtburk. 40g/46 ml.
3,5	3,5	3,0
3,5	4,5	2,5
4	3,5	1,5
4	3,0	1,5
3	2,5	2,0
"Ungefär som Lypsyl, men klarar fickvärmerna bättre. Bättre förpackning." "Lätt att använda. Bra lock." "Smaklöst."	"Känns som hudlotion. Inte så bra." "Lätt att smeta ut med det lilla munstycket." "Kletig. Smaklös. Dålig konsistens." "Dyrt."	"Provade bara en gång. Alldeles för kladdigt, inget som man vill stoppa skitiga bygghänder i." "Dålig förpackning. Svåränvänd. Burken blir kletig."
	 "HUDLOTION"	 "KLADDIGT"

MYT ATT MAN KAN BLI BEROENDE AV CERAT

● **Läppcerat fungerar olika på olika människor. "Det finns ingen vetenskapligt bevisad skillnad mellan produkterna. Välj det du själv tycker är bra", säger hudläkaren Miruna Nyrén.**

Enligt Miruna Nyrén, överläkare på yrkes- och miljödermatologiska enheten vid Arbets- och miljömedicin i Stockholm, vet man inte i detalj hur fuktighetsbevarande krämer och läppcerat fungerar, men man tror att de lägger sig som en hinna över huden och på det viset hindrar huden från att släppa ifrån sig fukt.

I sitt yrke som hudläkare, specialiserad på arbetsrelaterade

hudsjukdomar, har hon träffat på ett par patienter som har fått utslag och eksem på grund av cerat. Då gällde det Försvarets hudsalva, men för ett par år sedan bytte tillverkaren ut några ingredienser.

Man ska ändå vara vaksam när man köper läppcerat. De innehåller många ämnen som man kan vara allergisk mot, till exempel parfymer, smakämnen och konserveringsmedel.

– Vet du om att du är överkänslig mot ett specifikt ämne är det bäst att varje gång du köper ett cerat kontrollera att det inte finns med, även på produkter som fungerat bra tidigare. Det händer att tillverkare byter ut ämnen i produkten.

I de medicinska studier som

har gjorts på mjukgörande produkter, har man inte hittat någon funktionsskillnad mellan olika verksamma ämnen. Ett märke med diskreta förpackningar och som framhäver att det är dermatologiskt testat, som t ex Eucerin, är inte bättre än ett trendkänsligare märke som Labello med många olika smaker och färgglada förpackningar.

– Det finns ingen studie som visar att det ena är bättre än det andra. Välj den produkt som passar dig själv, säger hon.

Flera i vår testpatrull ogillade Acos läppbalsam som stryks på med en tub. De beskriver den som en fuktighetskräm som lägger sig utanpå och känns plastig.

– Det är mer en känsla, en upplevelse och har ingenting med funktion att göra. Äldre damer gillar ofta fetare hudkrämer, yngre män vill att de ska gå in i huden direkt.

En populär myt är att man kan bli beroende av läppcerat.

Att om man använder det mycket slutar huden att producera fukt och sedan är man fast i Lypsyl-träsket.

– Nej, nej, nej. Det är en feluppfattning. Jag tror att det beror på att om man använder mjukgörande produkter vänjer man sig snabbt vid en mjuk och len hud. Man får högre krav helt enkelt, och då kan det vara svårt att gå tillbaka till sin torra hud. ●

”Hur över

Snickaren Malte Åkerlund pratar enångersmål. ”Då ä praktiskt å prata mål. Då begripå man varan bätter”, säger han.

sätter man 'jöscha'?"

Snickaren Malte pratar helst enångersmål

Det hörs att byggnadsarbetaren Malte Åkerlund kommer från Enånger. För den som kan målet vill säga. Och för den som förstår vad han säger. Malte är en av dem som fortfarande pratar riktigt enångersmål.

TEXT NINA CHRISTENSEN FOTO PER TRANÉ

Enånger ligger vid kusten. Några mil söder om Hudiksvall. Byggnadsarbetaren Malte Åkerlund har Enånger i sitt blodomlopp: här är han uppvuxen, här har släkten bott i flera generationer, här arbetar han och har sitt sociala liv. Det är inte konstigt att han talar enångersmål.

Eftersom Malte gör merparten av sina byggnadsarbeten i Enånger, behöver han inte heller ändra sitt sätt att prata för att folk ska förstå. Cirka hälften av byns cirka 2 500 invånare talar fortfarande mål, och de flesta förstår de särpräglade ord och uttryck som används. Många ord avviker helt från rikssvenskan. Det finns en ordlista på 123 sidor för den intresserade. I ordlistan finns ljudbeteckningar som visar hur orden uttalas.

– Hugo Enström bo i byn ha skrivet den, säger Malte och skjuter fram boken över bordet.

Vi sitter i Maltes hus som ligger uppe på en höjd med utsikt över åkrar och skog. Snön ligger vit och mjuk utanför fönstret. Malte bjuder på kaffe och bullar. Han berättar att när familjen spelar alfabet, ett spel där man bygger ord, så blir det på enångersmål.

Maltes två tonårstjejer förstår alla enångers-uttryck, men talar inte målet själva.

– Då ä praktiskt å prata mål. Då begripå man varan bätter. Månge ol (ord) går int å förklara på ann sätt, eftersom de bar finns på mål. Ta till exempel "jöscha". Hur översätter man då? Geggigt vatten? Slam? Nä, då finns inge rektit bra översättning, säger han.

Enångersmålet har många ord med ett slags sch-ljud. Det låter lite lustigt för ovana öron. Bark (på träd) uttalas "baschk".

– Sluta öscha, då betyde "sluta svamla, eler vela". När någon har blivit fö full säge vi så, skrattar Malte, skrattet kommer ofta, anekdoterna är många.

Malte Åkerlund är ungdomstränare i badminton. Häromdagen fällde han en kommentar om en grupp badmintonflickor, han sade att de var "spräg i syna", de var "röda i ansiktet", av ansträngning.

– Dom va från stan. Dom begrep int´ nå.

En annan gång var han på en mack i Stockholm och såg att expediten var lite smutsig på kinden. Han sade dock inte "ursäkta, men du har nog lite smuts på kinden", utan "ursäkt, men du har no skit i syna" vilket är samma sak på enångersmål.

– Expediten rygga täbaks och såg helt stöss (förskrämd) ut, säger Malte och ler lite vid minnet.

Sen tipsar han om ord som är särskilt användbara.

– När man är sölskreen, då har man ont överallt, man ä allmänt öm i kroppen. Det är ett bra ol för byggjobbare som arbetar håscht (hårt).

I ordlistan stavas det sålskriden och översätts med "invalidiserad, åldrig".

– Maktstöölen, betyder att man ä urlaka, till exempel när man vari ute i kölda å jobba å köm in å ätte mat. Då ä också bra ol, säger han.

Maltes bror, som också är snickare, tvingades på grund av en arbetsskada att omskola sig och gjorde ett specialarbete om enångersmålet på komvux. Han intervjuade en 80-åring, en 40-åring och en tonåring. Av hundra dialektala uttryck hade 80-åringen koll på 95 av dem, 40-åringen kunde ungefär hälften, och tonåringen kunde bara fem ord.

– Så foscht (fort) går det. Om ett par hundra år kanske vi tale samma språk på hele jola (jordklotet).

► Vad tycker du om det då?

– Egentligen är väl tanken mä språke att vi ska föschtä (förstå) varan, säger han på sitt bykommerslösa sätt.

Han rycker på axlarna:

– Det va väl fan desamma. ●

Bästa raggingsdialekt:

göteborgska

Bästa karriärdialekt:

stockholmska

Bonnigaste dialekten:

östgötska

Trovärdigaste dialekten:

norrbottniska

Sexigaste dialekten:

skånska

Källa: www.svt.se/svenskadi-

lektmysterier

"DET ÄR OMAGLE"

Liten enångersordlista

Anköst = ful, klumpig (om sak)

Kråse sig = harkla sig

Blev illvar = blev misstänksam

På syten = gravid, på smällen

Sinnig = förbannad

Kåsig = vara galen

Människa = kvinna

Kuscha = sälja, göra sig av med

Krasa = hosta upp slem

Han kuschker = han blev helt slutkörd

Han kurker = han blev lite trött

Att ha perra = vara lös i magen

Det är omagle = det är äckligt, osmakligt

Att blixtra = vissla

Blidska = töväder

En bråklås = en person som är störande

Vara taj = vara ivrig, tänd på, snabb

Att glåma = att stirra, glo

Rävskinn = råspont, fasspång

Jängsen = tjocktröja

Vara amper = ivrig

Vara antepint = vara extremt noggrann

Ett åvåt = en besvärlig människa

En bakvända = en returresa

FAKTA DIALEKTER

Dialekterna i Sverige har grenat ut sig ur fornnordiskan som talades i hela Norden. De dialekter som talas om 30-40 år, har förmodligen stora olikheter med dem som talas i dag. De unga förändrar språket, visar forskningen. Och kvinnor är ofta snabbare på att anamma förändringar än män. Förr, när folk i mindre grad påverkades av andra dialekter, var dialekterna mer enhetliga inom ett givet område.

Läs mer om dialekter på <http://swedia.ling.umu.se>, eller se Svenska dialektmysterier på TV2.

Mindre mys när betong blir möbelmode

Betong 1/

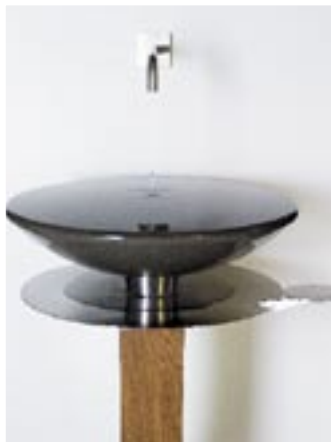
Betong har blivit inmaterial. Fram med gjutformarna och slevan och du kan lätt få gatans trendigaste trädgård, vardagsrum eller badrum.

Redan på den svenska Betongfermässan i slutet av förra året visades många nya möbler i betong. Allt från handfat till slipad betong till lampor och bulliga fotpallar som skulle göra hemmen lite hårdare.

På möbelmässan i Paris i början av januari kom det än fler produkter. Ett badkar (90 kilo) och skrivbord, men även mys möbler som soffor och fätöljer. Trots sidenkuddarna i dubbelfåtöljen Confidante av Jean-Michel Ducancele, undrar man ändå hur mysigt och avslappnande betong egentligen kan uppfattas.

Men betong verkar inte bli någon storsäljare på den svenska marknaden. Ikea har inga betongprodukter och heller inga planer på det. Den betydligt trendkänsligare möbelfirman R.o.o.m har tidigare sålt både golvur, lampor och bänkar i betong, men har nu bara två serier med bord kvar i sortimentet.

– Våra köksbord och soffbord säljer bra för att vara ett annor-

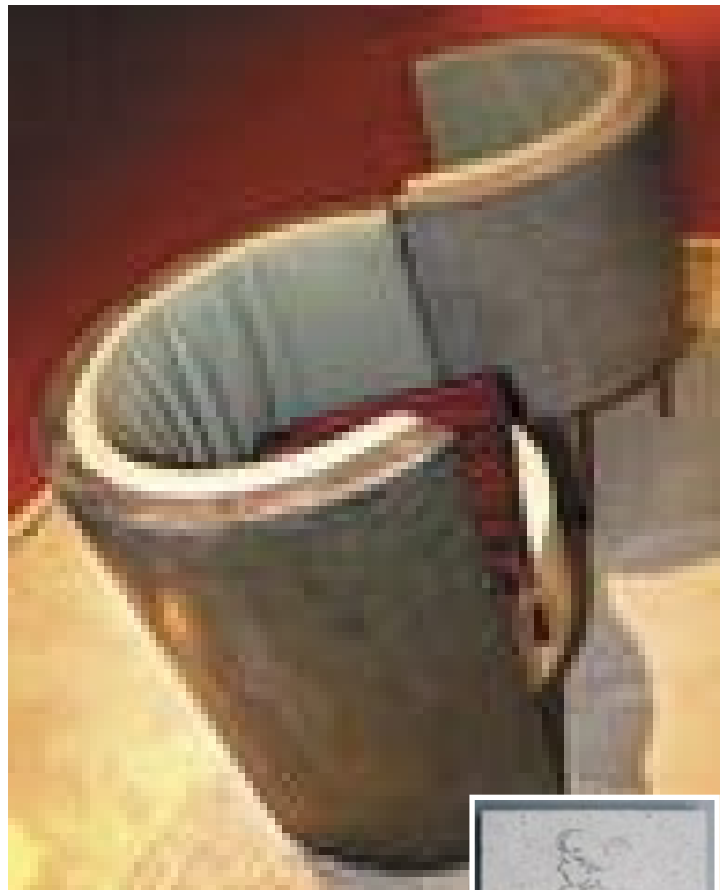

Betong 2: handfattet i betong fungerar som ett litet vattenfall när det svämmar över. Då rinner vattnet ner till en liten platta innan det fortsätter ner i avloppet.

lunda material, men mindre möbler som bänkar och lampor har vi plockat bort eftersom det inte fanns någon efterfrågan. Jag tror att svårigheten att flytta runt betongmöbler gör att intresset inte är så stort, säger Rober Werme, butikschef i Stockholm.

Och vad säger grannarna i lägenheten under när man skaffar tunga betongmöbler? De kanske får oväntat besök hela dagarna?

ELIN JÖNSSON

NIKOLAI JAKOBSEN

Betong 1: dubbelfåtöljen Confidante av Jean-Michel Ducancele (ovan) presenterades på möbelmässan i Paris.

Betong 3: plattorna med damer (till höger) visades på Betongfermässan i Stockholm.

FILM

Münsters fall

Spänning/ //

Ytterligare en i raden av filmer om Håkan Nessers kriminalare. I den här har Münster huvudrollen. Fallet med en vinimportör som hittas mördad verkar vara solklart. Men Münster tvekar. Han får polisledningen emot sig, plockas bort från utredningen, men fortsätter undersökningen i smyg. Första halvan av filmen är riktigt dålig. Sedan tar det fart. Mer action samtidigt som spänningselementet höjs. CN

BÖCKER

Fotarbete

av Ulf Edlund m. fl.

Utlandsreportage/ //

Reportage om arbetsliv från hela världen, finansierade av LO-TCOs biståndsnämnd 2004 och 2005, samlade i en snyggt formgiven antologi. Men innehållet svarar inte helt mot utseendet. Historien om en kastlös gatsopare i Indien fångar mig. Övriga rexter är mest ett evigt rabblande om lönenivåer, arbetstider och fackliga anslutningsgrader. JS

Well

av Matthew McIntosh

Roman/ ////

Korta, snabba sekvenser om folk som lever i närheten av en sliten bar i nordvästra USA. Hade nog kallats arbetarlitteratur om den hade skrivits i Sverige i en annan tid. ID

Min röst skall nu komma från en annan plats i rummet

av Lotta Lotass

Roman/ ///

Hyllade Lotta Lotass skriver vackert om bestialiska seriemördare i ytlighetens helgedom Las Vegas. ID

Kalaharis skrivmaskinskola för män

av Alexander McCall Smith

Mysdeckare/ ///

Livet lunkar vidare på Damernas detektivbyrå. Mma Ramotswe löser fall som är små i omvärldens ögon, men stora för de inblandade. Mest handlar det om gamla synder och otrohet. Ingen trogen läsare lär bli besviken. Den uppfyller alla förväntningar på värme och medmänsklighet, men överraskar knappast. AS

Handfat med vattenfall

Betong 2/ Ett handfat ska väl vara en skål som man kan blanda vatten i och med en plopp i botten. I porslin. Eller? Inte Jens Thoms Ivarssons handfat. Det här handfatet är gjort i betong och är lätt välvat uppåt. Vattnet rinner ner på stenen, följer kanten och undersidan ner till vattenlåset i rostfritt stål. Där finns en liten kant som ska klara av en liten dekorativ vattenansamling, i väntan på att det rinner ner i avloppet. Hur man gör med skitiga händer och rikligt tvål-lödder är oklart. Designern Jens Thoms Ivarsson är stenhuggare i botten, som har skolat om sig till industridesigner. (se bild överst på sid 34)

Hårda damer

Betong 3/ De här plattorna är tänkta att pryda sin plats på en vägg, ett golv eller kanske i en trappuppgång. Själva bilden är konstruerad av bandstål, och är ett par centimeter djupa. Sedan har man gjutit betong runt om och blankslipat hela skivan. – Det här är oförstörbar konst för offentlig miljö. Spänningen finns i kontrasten mellan det flyktiga i uttrycket och det beständiga i materialet, kommenterar konstnären Tina Torhamn sitt verk och poängterar att plattorna går att slipa om när de har blivit alltför slitna. (se bild till vänster, sid 34)

50 vinnare i tomtetävling

Jultävling/
Följande, som fann de åtta bygg-tomtarna, vinner pris:

Tio vann ett multiverktyg:
Ulla Wikberg, Järfälla, Kenneth Arvidsson, Skogås, Olle Axelsson, Kristinehamn, Carl-Johan Andersson, Laholm, Bernt Johansson, Umeå, Jacob Svensson, Tyresö, Östen Johansson, Umeå, Curt Carlsson, Linköping, Jarl Persson, Mörrum, Sture Johansson, Kungsbacka.

Tjugo vann en t-tröja:
Thormod Karlsen, Nygård, Arne Carlsson, Kil, Christer Sandahl, Jönköping, Uno Nyström, Örkeljunga, Tarmo Pihlajainen, Forsbacka, Leif Hansson, Laholm, Rune Andersson, Alfta, Gunnar Svallin, Perstorp, Börje Lindgren, Nybro, Leif Andersson, Norrköping, Willy Säfvenberg, Fagersta, Berndt Bertilsson, Smedjebacken, Sune Samuelsson, Gävle, Rogert Dahlberg, Flen, Sonja Eklund, Aneby, Sonja Jacobsson, Vessi-

gebö, Alf Nilsson, Bollnäs, Rauni Forsström, Ljungskile, Lars-Åke Björk, Göteborg, Dennis Johansson, Jönköping.

Tjugo vann en dubbeltrisslott:
Tomas Williamsson, Skövde, Lars Marcus, Sollentuna, Inger Larsson, Bettna, Martin Andersson, Falköping, Bo Nises, Gagnef, Jimmy Räsänen, Pitteå, Börje Hinders, Nossebro, Tom Svensson, Enskede, Jarl H. Pedersen, Stockholm, Lars Fransson, Skövde, Christer Leijon, Göteborg, Jan-Olof Persson, Dalsjöfors, Kennert Steen, Borås, Jan Utby, Gävle, Gösta Bäckström, Vedum, Ronny Johansson, Bollebygd, Erik Johansson, Överkalix, Kjell Hurtig, Visby, Bertil Mårshans, Rättvik, Sören Andersson, Eskilstuna.

Här var tomtarna gömda: murartomten sid 34, snickartomten sid 7, plåttomten sid 37, betongtomten sid 20, plattsättartomten sid 4, taktomten sid 32, städtomten sid 47 och krantomten sid 41.

” Det är väl min arbetarbakgrund som spökar. För att må bra måste jag veta att jag har utfört ett arbete på dagen.”
Åke Edwardson, disciplinerad deckarförfattare (Land)

CITAT

” Alla relationer måste tillföras något nytt. Jag har varit gift länge och blir fortfarande överraskad av min hustru. Det är skönt att vara gift med någon som man inte vet var man har.”

Lasse Eriksson, artist (du&jobbet)

” Trots att jag har ett stort kontaktnät så vet jag bara två hantverkare som jag skulle rekommendera till andra. Allt vi gör i tv kontrolleras av branschorganisationer, och så har de mage att klaga på det vi gör. Jag är så trött på hantverkare att jag kräks på dem.”

Martin Timell, tv-hantverkare (metro)

MÖTEN & SÅNT

KRISTIANSTAD
Hässleholmsektionen: sekt.möte ons 15 feb, kl 19. Sekt.lo-kalen.

Uppsalasektionen: medl.möte mån 13 mar, kl 17. Avdelnings-expeditionen.

Hallstaviksektionen: medl.möte tis 14 mar, kl 19. Folkets hus.

JÄMTLAND-HÄRJEDALEN
Hedesektionen: ärs-möte fre 24 feb, kl 19. Kommunalkontoret, Funäsdalen.

UPPSALA

SKIVOR

Eldkvarn, Leila K m. fl:
”Alla tiders svenska 80-tal”
(Dubbel)

80-tal/ IIII

Salig blandning där allt från Björn Afzelius till Free-style via Lustans Lakejer rymms. En förtjänst är att vi slipper Gyl-lene Tider till förmån för Noice, liksom att Leila K:s evigt gröna ”Got to Get” fått plats. Synd däremot att Eldkvarns bidrag blir just ”Kärlekens tunga” och att Wilmer X får med ”Teknikens under”. Trots detta en helt okej partyplatta. JS

Ronny Eriksson m. fl:
Påtalåtar - en hyllning till Ola Magnell

Progg/ IIII

Ibland ser jag Ola Magnell i Stockholmskvarteren där jag bor. Jag har då funderat på hur många av de välklädda unga paren, som är mina grannar, som känner igen honom. Förhoppningsvis blir de fler efter den här hyllningen. Han är betydande. För övrigt är Elin Sigvardssons version av ”Tomma tunnor” helt grym. JS

MATLÅDAN

Asiatisk paella, 3-4 pers.

- 0,5 l kokt ris
- 300 gr strimlat kycklingkött
- 0,5 kg blåmusslor
- 70 gr skalade räkor
- 1 påse saffran
- 4 vitlöksklyftor
- 2 strimlade paprikor
- 1/2 fnstrimlad purjolök
- 1 näve färska böngroddar
- 2 msk sambal olek
- 2 msk Kikkoman soya
- 2 dl vitt vin

- 1 Fräs kycklingköttet i stek-/wokpanna i het olivolja tills det är fint brynt. Tillsätt purjo, paprika och saffran. Låt fräsa tills vätskan är borta.
- 2 Lägg i musslor med skal, vitlök och sambal olek. Låt puttra i 1 minut.
- 3 Tillsätt det kokta riset och böngroddar. Rör runt snabbt och avsluta med vitt vin och soya. Låt sjuda 2 min. och avsluta med räkor. Salta och peppra. Den här paellan ska vara lite ”blöt”, absolut inte torr. Smaklig måltid.

MICKE SELANDER

MER VITA BYGGJOBB OCH SKATTEPENGAR

Nu sväller orderböckerna för byggbranschens projektörer. Med det följer att allt fler byggnadsarbetare får jobb. Allt fler vidareutbildas och intresset för detta är stort i dag. Så ser bilden ut enligt Byggbarometern.

Byggbranschens sysselsättningsstatistik är också bra. Jämfört med november 2004 har de regionala skillnaderna i huvudsak minskat och de flesta län har nu en lägre arbetslöshet i likhet med riksgenomsnittet. Västerbotten har inte hängt med utan har endast en obetydligt lägre nivå i år. Norrbotten har haft bäst relativ förbättring av sysselsättningsläget det senaste året. Den senaste tidens konjunkturrapporter har pekat på den gynnsamma utvecklingen för byggmarknaden, inklusive efterfrågan på arbetskraft.

Det är inte svårt att förstå vad ökningen beror på. Det är följden av en stark efterfrågan på byggande. Vissa varnar för en begynnande arbetskraftsbrist inom vissa sektorer, medan andra menar att det finns lediga byggnadsarbetare som direkt eller efter kort komplettering kan ta ett arbete. Förutsättningarna för pendling spelar också in.

Den vita sektorn har fått in 2 miljarder kronor under de perioder man haft rot-avdrag. Det innebär att den svarta sektorn har gått miste om lika mycket. Industriefakta har i sina undersökningar visat att 850 miljoner kronor gått till staten i form av ökade skatteintäkter. För det får man per år 2 100 nya lärartjänster, 9 500 höftledsoperationer, 2 800 heltidstjänster inom hemtjänsten, förbättringar av 21 mil väg, ombyggnad av

123 000 kvadratmeter skollokaler eller 9 000 platser inom förskoleverksamheten. Är det att förakta?

Så många som nio av tio hushåll köper hellre vita hantverkstjänster än svarta, om det finns ett skatteavdrag. Nu finns det en stor enighet bakom förslaget om en fortsättning av rot-avdraget. Vad det här betyder för oss är inte svårt att räkna ut.

I sammanhanget vill jag ta upp ytterligare två saker. En undersökning från årsskiftet 1999/2000 visade att det är oorganiserad arbetskraft som arbetar svart. Det visar med all önskvärd tydlighet att vi måste arbeta än mer intensivt med medlemsvärvning. Ju fler vi blir, desto fler känner en styrka i att arbeta vitt. Och det innebär för arbetstagaren, medlemmen, att han eller hon får tillgång till trygghets-

systemet. Något svartjobbarna inte alls har tillgång till.

Det andra är att vi är ense med arbetsgivarna om att alla som befinner sig på en byggarbetsplats ska ha någon form av synligt bevis på att han eller hon tillhör bygget.

Och syftet är enkelt och klart. Vi vill stoppa svartjobben i branschen. Vi vill inte veta av dem. Det är vitt jobb som gäller. Inget annat. En sådan här åtgärd ligger i rätt riktning för medlemmarnas bästa. Vi är till-satta för att göra det bästa vi kan för dem och hjälpa dem att gå från svarta till vita arbeten. ●

”Vi vill stoppa svartjobben i branschen. Vi vill inte veta av dem.”

TILLY TYCKER TILL...

... OM CYNISKA REFORMER

● Än en gång visar forskarna på högeranstruktura Studieförbundet näringsliv och samhälle (SNS) sitt rätta ansikte. Större inkomstskillnader, lite mer ojämlikhet och flexibilitet, lättare att anställa och framför allt avskeda. Allt enligt senaste rapporten om att reformera välfärdsstaten.

... OM BRA BYGGLÖNER

● LO-Tidningens lönestatistik visar att Byggnads lönesystem håller. Lika stor löneutveckling som tjänstemännen. Det är väl det som retar arbetsgivarna.

... OM SÄNKT SKATT

● Sedan 1 januari i år har det skett en del förändringar av skattereglerna. Löntagarna har blivit kompenserade för de egenavgifter till pensionssystemet som infördes på 1990-talet. Det är ett infriat löfte som innebär att skatten sjunker med i genomsnitt 110 kr per månad och löntagare.

HANS TILLY
förbundsordförande

Telefon 08-728 48 10
Mobil 070-552 67 40

E-post hans.tilly@byggnads.se

TRIVS PÅ ISEN ÄRMLÖST PLÄGG	BLIR OFTA GÄVAN	SLÅS AV SJÖMÄN	SES I TRÅL MITT I LJUSET	MÖRK KLÄDSEL	GER OSS DET SENASTE
RIDDARE UTAN RUSTNING		TALAR ALLA SPRÅK TALAR PAVAROTTI			
KAN RÄDDA EN UR ONAN					KAN MAN I RÄTTEN
PLYTE ZOLA-DAM GILLE			FÖR- BJUDET GIFT	PASSERAS I MONOPOL KAN FÅS MED AVEC	
KRYSS PÅ BRÅDET DANSKE VICTOR		SAMMAN- BINDA		VIKARE NILS HANSSON	
SKÅNK		SVÅR- TYGLADE			

↓	AVSIKTLIG FÖRSENING ÅNGER	GENE- RERAR RIKTNING	LÄGGER SIG SOM ETT TÄCKE	GUMMA VIKT ALBANSTAD		TRÄCKLA	SPELADE JÄRREL I ÅTS KALL			
					→			↙	KAN DRABBA FEBRIG	UR- DJUR
SKYDD I SMIDE						MATERIAL TILL OLLE GER BLÖTA				
FERBRIG		BASILIKA OCH TIMJAN				GAMMALT BILMÄRKE SMILA			VAJAR I VINDE SKYNDAR	
HAR MAG- ISK ROT LEJONINNA				KORT FÖR MÖ	TÄNJBAR PLOCKA UR					
↙		FINNS BLÅ FÖR TE OCH KAFFE	GRANNE VILL MAN VÄL KRYSSSET				BÄR BRUNTE			LITEN FÄSTNING
KAN BOXAREN BLI						MUT- BAR	↙			
↘	INNE- HÄLLER HUMLE	STÖTER MAN MED BIFALL		FÄR EKÄGARE	PARTI SOM GJORDE SORTI STRÖM	NAMN- LULL		EDSTRÖM KÖR I EKEN	NATURLIG KAM	
DRYGT TRE SKOJIG TRIPP						OSTADIG			FYLLES	
ROVFÅGEL OCH UPPÅT				PLÄTT- JÄRN			JP 2006 ©PERSSON			

VINNARE I BILDKRYSS 17

blev Torbjörn Eriksson, Sala, Lennart Sjövall, Vallda, Stig Wictorson, Karlstad, Per Ludvigsson, Trelleborg, Leif Andersson, Karlstad, Kristina Nordgren, Fjälkinge, Göte Bergström, Karlstad, Sonja Jacobsson, Vessigebo, Bengt Andersson, Norrköping, Yvonne Lundin, Grums, Kenneth Nilsson, Tranås, Karin Grytte, Spånga, Magnus Blomkvist-Gjerdningen, Surahammar, Irma Johansson, Växjö samt Larry Magnusson, Södertälje, vilka får var sin dubbeltrisslott.

	H	O	S
	M	O	T
	N	U	E
	K	M	C
	E	K	S
	A	T	A
	P	O	D
	R	A	C
	A	R	K
	T	E	N
	G	U	B
	R	O	R
	B	L	Y
	M	O	D
	B	P	N
	D	I	E
	A	L	S
	A	R	K

BILDKRYSS #2

Dragning den 1 mars. 15 med rätt lösning vinner var sin dubbeltrisslott med chans att få upp till 7,5 miljoner kronor. Sänd lösningen till Bildkryss 2, Byggnadsarbetaren, Box 19615, 104 32 Stockholm.

Namn.....

Adress.....

Postadress.....